

CÓRAS CEARTÚCHÁIN

Aoife Ní Ghloinn, Ollscoil Mhá Nuad, Meán Fómhair 2017

Cuireadh an leabhrán seo le chéile le treoir a thabhairt do mhic léinn maidir leis na botúin is minice a bhíonn acu ina gcuid Gaeilge scríofa agus labhartha, bunaithe ar thaighde a rinneadh le linn 2015-16. Ní eolas cuimsitheach ar gach pointe gramadaí atá ann, ach díreann isteach ar na deacrachtaí is mó a bhíonn ag mic léinn ollscoile maidir le gach pointe gramadaí agus déantar iarracht roinnt bearnaí atá sna leabhair ghramadaí atá ar fáil faoi láthair a líonadh. Tugtar abairtí samplacha a bhfuil botúin choitianta iontu agus léirítear conas na habairtí sin a cheartú. Tá ~~dath-dearg~~ curtha ar na botúin agus tá **dath glas** curtha ar na leaganacha ceartaithe. Tugtar tagairtí do leabhair ghramadaí agus foclóirí ann chomh maith agus moltar go láidir do mhic léinn na foinsí sin a úsáid le teacht ar mhíniú níos cuimsithí agus cleachtaí breise ar an bpointe gramadaí atá i gceist.

Is féidir úsáid a bhaint as an leabhrán ar roinnt bealaí:

- Mar áis bhreise tagartha sa rang agus sa bhaile le cur leis na leabhair ghramadaí atá ar fáil faoi láthair agus le cuid de na bearnaí atá iontu a líonadh.
- Mar chóras ceartúcháin do na tascanna: Scríobhfaidh teagascóirí an cód a bhaineann leis an mbotún ar an tasc agus beidh an mac léinn in ann féachaint anseo le treoir a fháil chun an botún a cheartú agus breis eolais a chuardach ar an bpointe gramadaí atá i gceist.
- Le cabhrú leat do chuid botún a cheartú agus a mhíniú: Is féidir an fhoclaíocht sna mínithe ar na botúin shamplacha a úsáid agus tú ag ullmhú dréacht ceartaithe de do thasc.

N.B. Níor cheart do theagascóirí tasc a cheartú más amhlaidh go bhfuil aon cheann de na nithe seo a leanas i gceist ann:

- bradaíl liteartha
- Google translate nó a leithéid
- gan an tasc a bheith clóscríofa
- gan spásáil dhúbailte
- gan an leathanach cú clúdaigh a bheith ceangailte leis
- gan na leathanaigh ar fad a bheith ceangailte le chéile le stápla

Giarrúcháin:

GGG Ó Dónaill, Éamonn: *Gramadach gan Stró*, Eagrán 4. (Gaelchultúr, 2016)

CO *Gramadach na Gaeilge: An Caighdeán Oifigiúil* (Seirbhís Thithe an Oireachtais: 2016).

Leid: Sa leagan leictreonach den cháipéis seo, is féidir cliceáil ar an gcatagóir atá uait sa liosta thíos le dul díreach go dtí an leathanach sin sa cháipéis.

Ginearálta	4
* Botún nach mbaineann le haon chatagóir faoi leith	4
Focal nó frása nach bhfuil gá leis	4
^ focal ar lár (<i>Word missing</i>)	5
Litriú	6
L ¹ : Litriú	6
L ² : Síneadh Fada	7
L ³ : Spás.....	7
L ⁴ : Fleiscín.....	7
F: Focal nó frása mícheart	9
F ¹ : Focal amháin sa Bhéarla = dhá fhocal (nó níos mó) sa Ghaeilge.....	9
Briathra	9
Cónaisc (<i>conjunctions</i> , .i. focail a nascann dhá chuid den abairt le chéile)	11
Suíomh agus gluaiseacht	12
Frásaí ama.....	14
Cainníochtaí	15
Eile	16
F ² : Béarlachas (Frásaí iomlána a bhfuil struchtúr an Bhéarla orthu)	18
F ³ : Rann cainte mícheart (ainmfhocal v aidiacht)	18
F ⁴ : Focail atá cosúil lena chéile ó thaobh an litrithe de	19
B. Briathar	20
B ¹ : Aimsir nó bunfhoirm an bhriathair.....	20
B ² : Foirm tháite an bhriathair	22
B ³ : An briathar saor	23
B ⁴ : Foirm cheisteach/ dhiúltach an bhriathair	24
B ⁵ : Caint indíreach/ claoninsint.....	25
B ⁶ : An clásal coibhneasta	26
B ⁷ : An briathar i bhfreagra ceiste.....	27
Cárta na mBriathra – Grúpa 1: An Chéad Réimniú	28
Cárta na mBriathra - Grúpa 2: An Dara Réimniú	29
Cárta na mBriathra - Grúpa 3: Na Briathra Neamhrialta	30
C. An chopail	31
C ¹ : An chopail (Is, ba, gur) v an briathar ‘bí’ (bhí, tá, go bhfuil, beidh)	31
C ² : Struchtúr na copaile (aicme v ionannas)	32
C ³ : Foirm na copaile (Is/ Ní/ Ba/ Níor)	33
C ⁴ : Claoninsint na copaile (gur/ Gurb(h)/ Nach/ Nár(bh))	33
C ⁵ : Foirm choibhneasta na copaile.....	33
C ⁶ : +/- séimhiú tar éis na copaile	33
C ⁷ : An chopail i bhfreagra ceiste	35

AB. An t-ainm briathartha	36
AB ¹ : Ag + ainm briathartha	36
AB ² : An t-ainm briathartha mar infinideach (a dhéanamh = <i>to do</i>)	37
AB ³ : Le + ainm briathartha (le déanamh = <i>to be done</i>)	38
AB ⁴ : Ainm Briathartha + Forainm/ <i>Á</i> + Ainm briathartha	39
FA. Forainm	40
RF. Réamhfhocal	41
RF ¹ : Úsáid an réamhfhocail	41
RF ² : Foirm an réamhfhocail	43
RF ³ : h/ urú tar éis réamhfhocail shimplí	44
AS: Aidiacht shealbhach	45
AS ¹ : Aidiacht shealbhach: úsáid	45
AS ² : Aidiacht shealbhach + h/urú nó roimh ghuta	45
Alt:	46
Alt ¹ : An v Na (sa tuiséal ainmneach)	46
Alt ² : Alt ag teastáil	46
Alt ³ : Alt nach bhfuil gá leis (m.sh. an t-alt dúbailte)	46
A: An t-ainmfhocal	47
A ¹ : Ainmneach uatha ag teastáil	47
A ² : Ainmneach iolra ag teastáil	47
A ³ : Athruithe tar éis an ailt (an/na) sa tuiséal ainmneach	48
A ⁴ : Tuiséal ginideach uatha	49
A ⁵ : Tuiséal ginideach iolra	49
A ⁶ : Tuiséal gairmeach	49
Aid: Aidiacht	50
Aid ¹ : céim chomparáide na haidiachta	50
Aid ² : aidiacht ag réiteach le hainmfhocal [uatha (fir./ bain.), iolra nó ginideach]	51
Aid ³ : An aidiacht bhriathartha	52
U: Uimhreacha	52
U ¹ : Bunuimhreacha	52
U ² : Orduimhreacha	53
U ³ : Uimhreacha pearsanta	53
V: Varia	54
Áfach	54
Éire, Éirinn, Éireann	54
gach v uile, chuile, achan	54
Foirmeacha treise	54

* BOTÚN NACH MBAINNEANN LE HAON CHATAGÓIR FAOI LEITH

Siombal: *

N.B. Ba cheart don teagascóir an leagan ceart den abairt/den fhrása a scríobh amach ina iomláine don mhac léinn, chomh maith le réalta a chur in aice leis.

Chun botún mar seo a cheartú san anailís:

Bain úsáid as na habairtí seo a leanas:

Seo an rud a bhí mé ag iarraidh a rá (as Béarla): _____

Mhol an teagascóir dom é a rá mar seo: _____

Leideanna breise chun botúin mar seo a sheachaint:

- Coinnigh do chuid abairtí gearr agus simplí.
- Ná bain úsáid as aistritheoirí ar líne, ar nós *Google Translate!*
- Ná déan dearmad: tosaíonn abairtí Gaeilge le briathar de ghnáth.

FOCAL NÓ FRÁSA NACH BHFUIL GÁ LEIS

Siombal: líne tríd an bhfocal, m.sh. ~~focal~~

Nóta don teagascóir: Má bhaineann an focal le catagóir faoi leith eile (m.sh. reamhfhocal, an t-alt, an clásal coibhneasta, srl.) bí cinnte agus an cód sin a scríobh chomh maith.

Abairt cheartaithe: ~~I mo thuairim phearsanta féin~~, ceapaim go bhfuil ...

Míniú: Ní gá an dá fhrása seo 'i mo thuairim féin' agus 'ceapaim' a úsáid ag an am céanna, toisc gurb í an bhrí chéanna atá leo. Is leor ceann amháin acu.

Abairt cheartaithe: Chuaigh mé ~~ag dul~~ go Meiriceá.

Míniú: Tá an briathar 'téigh' luaite faoi dhó san abairt seo. 'Chuaigh mé' = 'I went' agus 'ag dul' = 'going'. Mar sin, ciallaíonn an abairt 'I went going to America'. Is leor an briathar san aimsir chaite a úsáid.

Abairtí ceartaithe: Sin ~~ead~~ a dúirt mé; Sin an mac léinn ~~é~~ a bhí ag caint.

Míniú: Sa Bhéarla, úsáidtear na focail 'What' agus 'Who' ar chúpla bealach difriúil, m.sh.:

- 1) le ceisteanna a chumadh: What did you say? Who gave the lecture?
- 2) mar naisc i lár abairtí: That's what she said! That's the guy who gave the lecture.

Sa Ghaeilge, úsáidtear 'Cad/ Céard' agus 'Cé' le ceisteanna a chumadh, ach níor cheart iad a úsáid mar naisc, m.sh.

1. Ceisteanna: Cad a dúirt tú? Cé a thug an léacht?
2. Naisc: Sin (é) a dúirt sise! Sin an fear a thug an léacht.

**Tá níos mó eolais faoin struchtúr seo faoi pointe B6 thíos (an clásal coibhneasta)*

^ FOCAL AR LÁR (WORD MISSING)

A BHEITH

Abairt cheartaithe: ~~Is maith liom~~ [^] ~~ag léamh~~ > Is maith liom a bheith ag léamh.

Míniú: Ní féidir ‘ag léamh’, ‘ag déanamh’, ‘ag seinm’, srl., a chur díreach tar éis frásaí ar nós ‘is maith liom’, ‘is fearr liom’, ‘is aoibhinn liom’, srl. Caithfear ‘a bheith’ a chur sa lár.

Is maith liom	a bheith	ag imirt peile
Is fearr liom		ag seinm ceoil
Is breá liom		ag eitilt
Is aoibhinn liom		ag léamh

CUID

Abairt cheartaithe: Ba mhaith liom ~~mo Ghaeilge~~ [^] chuid Gaeilge a fheabhsú.

Míniú: De ghnáth, úsáidtear an frása ‘mo chuid’ seachas ‘mo’ nuair atá cainníocht éiginnte i gceist, m.sh.: mo chuid airgid, mo chuid ama, mo chuid gruaige, mo chuid cairde, mo chuid oibre. Nóta: Ní bhíonn séimhiú (h) ar ainmfhocal tar éis ‘cuid’.

CEANN/DUINE

Abairtí ceartaithe:

Chuala mé ~~cúpla de~~ [^] na hamhráin sin cheana. > Chuala mé cúpla ceann de na hamhráin sin ...

Roghnaigh ~~trí~~ [^] -> Roghnaigh trí cinn.

Chuaigh ~~cúpla de~~ [^] mo chuid cairde amach > Chuaigh cúpla duine de mo chuid cairde amach.

Míniú: Sa Bhéarla is féidir uimhreacha nó an focal ‘*couple*’ a úsáid le tagairt a dhéanamh do chainníocht agus ní gá an t-ainmfhocal a lua leo má tá sé soiléir ón gcomhthéacs céard atá i gceist, m.sh.:

- *Do you have many classes today? I only have **a couple** today, but I have **five** tomorrow.*
- *We’re going to the Roost for **one or two**.*

Sa Ghaeilge, ní féidir é seo a dhéanamh! Mura bhfuil tú ag iarraidh an t-ainmfhocal féin a lua, caithfidh tú focal ar nós ‘ceann’ nó ‘duine’ a chur isteach ina áit, m.sh.

- An bhfuil mórán ranganna agat inniu? Níl agam ach cúpla ceann inniu, ach beidh cúig cinn agam amárach.
- Táimid ag dul chuig an *Roost* le haghaidh ceann nó dhó.

Baineann an riail chéanna le frásaí ar nós ‘two/three/five/a couple **of the** ...’, m.sh.

- ***three of** the rooms* = trí cinn de na seomraí
- ***two of** the classes* = dhá cheann de na ranganna
- ***a couple of** the problems* = cúpla ceann de na fadhbanna
- ***four of** them (things)* = ceithre cinn acu/díobh
- ***a couple of** the students* = cúpla duine de na mic léinn
- ***a couple of** them (people)* = cúpla duine acu/díobh

LITRIÚ

Siombal: Ciorcal timpeall an bhotúin.

N.B. Botún litrithe ≠ botún gramadaí

Chun an botún a cheartú: Cuardaigh an litriú ceart san fhoclóir. Féach ar na samplaí thíos le cabhrú leat cur síos a dhéanamh ar an mbotún a bhí agat féin.

L¹: LITRIÚ

Botún ✗	Ceartúchán ✓	Míniú
tuair <u>a</u> im scrí <u>o</u> bhneoir ceo <u>i</u> ltóir fresin	tuair <u>i</u> im scrí <u>b</u> hneoir ceo <u>o</u> ltóir fre <u>i</u> sin	Bhí na focail seo litrithe mícheart agam. Rinne mé dearmad ar an riail 'caol le caol, leathan le leathan'.
<u>c</u> omh <u>c</u> un	<u>ch</u> omh <u>ch</u> un	Bhí na focail seo litrithe mícheart agam. D'fhág mé an 'h' ar lár. Bíonn 'h' i gcónaí sna focail seo.
<u>fh</u> éin tai <u>th</u> níonn de <u>ch</u> racht	<u>f</u> éin tai <u>t</u> níonn de <u>c</u> racht	Bhí na focail seo litrithe mícheart agam. Chuir mé 'h' isteach nach raibh gá leis.
difri <u>ú</u> il suimi <u>ú</u> il	difri <u>úil</u> suimi <u>úil</u>	Bhí na focail seo litrithe mícheart agam. Ba cheart dhá 'i' a chur sna deirí '- iúil.'
Tá <u>si</u> úil agam a fho <u>is</u> scr <u>ois</u> an <u>ios</u>	Tá <u>sú</u> il agam a fh <u>ios</u> scr <u>ios</u> an <u>ois</u>	Bhí mearbhall orm maidir le litriú na bhfocal seo. Ba cheart dom smaoinemh ar an bhfuaimniú le cabhrú liom cuimhneamh ar an litriú, m.sh: Tosaíonn 'siúil' (<i>walk</i>) le s caol (s + i/e) = 'sh' an Bhéarla. Tosaíonn 'súil' (<i>eye</i>) le s leathan (s + a/o/u) = 's' an Bhéarla.
cuimhni <u>ú</u> smaoin <u>ú</u> smidi <u>ú</u>	cuimhne <u>amh</u> smaoin <u>eamh</u> smide <u>adh</u>	Bhí na focail seo litrithe mícheart agam. Scríobh mé 'iú' seachas 'eamh' / 'eadh' mar gheall go bhfuil an fhuaim chéanna acu i gcanúintí áirithe.
bu <u>l</u> aíocht le do thoi <u>l</u> go fó <u>il</u> di <u>ff</u> riúil	bu <u>l</u> aíocht le do thoi <u>l</u> go fó <u>il</u> di <u>f</u> riúil	Bhí na focail seo litrithe mícheart agam. Scríobh mé dhá 'l' in ionad 'l' amháin. / Scríobh mé 'l' amháin in ionad dhá 'l' / Scríobh mé dhá 'f' in ionad 'f' amháin.
aoibh <u>e</u> ann bli <u>an</u> co <u>l</u> adh dei <u>ra</u> dh Éir <u>in</u> neach ag bua <u>ile</u> adh ag mú <u>na</u> dh le ha <u>igh</u> fa <u>db</u> h <u>bh'</u> féidir	aoibh <u>inn</u> bli <u>ain</u> co <u>l</u> adh dei <u>ea</u> dh Éir <u>ea</u> nnach ag bua <u>al</u> adh ag mú <u>ine</u> adh le ha <u>ghai</u> dh fa <u>dhb</u> <u>b'</u> fhéidir	Bhí na focail seo litrithe mícheart agam.

L²: SÍNEADH FADA

Mar shampla:

Botún ✗	Ceartúchán ✓	Míniú
Inni <u>ú</u>	Inni <u>u</u>	Chuir mé síneadh fada ar an ‘u’ nuair nach raibh gá leis.
m <u>u</u> nteoir	m <u>ú</u> nteoir	D’fhág mé an síneadh fada ar an ‘u’ ar lár.

Samplaí eile d’fhocail a ndéanann mic léinn botúin leo mar gheall ar na síntí fada:

Gutaí	Níor cheart síneadh fada a scríobh ar na gutaí thíos a bhfuil líne fúthu:	Ba cheart síneadh fada a scríobh ar na gutaí thíos a bhfuil líne fúthu:
a/ á	da <u>r</u> a, gl <u>a</u> n, ga <u>r</u> da, tha <u>r</u> la, <u>a</u> lt, <u>a</u> rd, pa <u>s</u> , ba mha <u>h</u> aith, bla <u>s</u>	coime <u>a</u> d, me <u>a</u> n(scoil), col <u>a</u> iste, Eaná <u>i</u> r, re <u>a</u> cht <u>a</u> il, má, tábhairne
e/ é	be <u>i</u> d, bhe <u>i</u> nn, bhe <u>a</u> d, ce <u>a</u> d (permission), go ndear <u>a</u>	é <u>a</u> sca, é <u>i</u> rí, Éire/Éirinn/Éireann, féid <u>i</u> r, dé <u>a</u> n/ dé <u>a</u> namh, lé <u>i</u> , an ché <u>a</u> d (the first)
i / í	Frainc <u>i</u> s, Spáinn <u>i</u> s, di (for her), i (in), uirth <u>i</u> , dhéanfaim <u>i</u> s, a fh <u>i</u> os	tr <u>i</u> ocha, dhéanf <u>i</u> s
o/ ó	comp <u>o</u> dach, mo (my), os comhair teicne <u>o</u> laíocht, aist <u>re</u> oidh, le <u>o</u> , e <u>o</u> las	ó <u>s</u> rud é, f <u>o</u> mhar, com <u>o</u> rtas, sp <u>o</u> rt, c <u>o</u> ras sóisialta, v <u>o</u> ta
u/ ú	inni <u>u</u> , ru <u>d</u> , acu, url <u>á</u> r, dru <u>g</u> aí, chu <u>n</u> , cl <u>u</u> b, su <u>i</u> m, tu <u>g</u> ann	cú <u>l</u> pla, mú <u>l</u> nteoir, cult <u>ú</u> r, cú <u>r</u> sa

L³: SPÁS

Samplaí:

Botún ✗	Ceartúchán ✓	Míniú
al <u>á</u> n	a <u>l</u> án	Ba cheart ‘a lán’ a scríobh mar dhá fhocal éagsúla, seachas mar fhocal amháin.
dro <u>ch</u> s <u>é</u> ala	dro <u>chsc</u> éala	Níor cheart spás a fhágáil tar éis ‘droch’. Ba cheart ‘drochscéala’ a scríobh mar fhocal amháin.

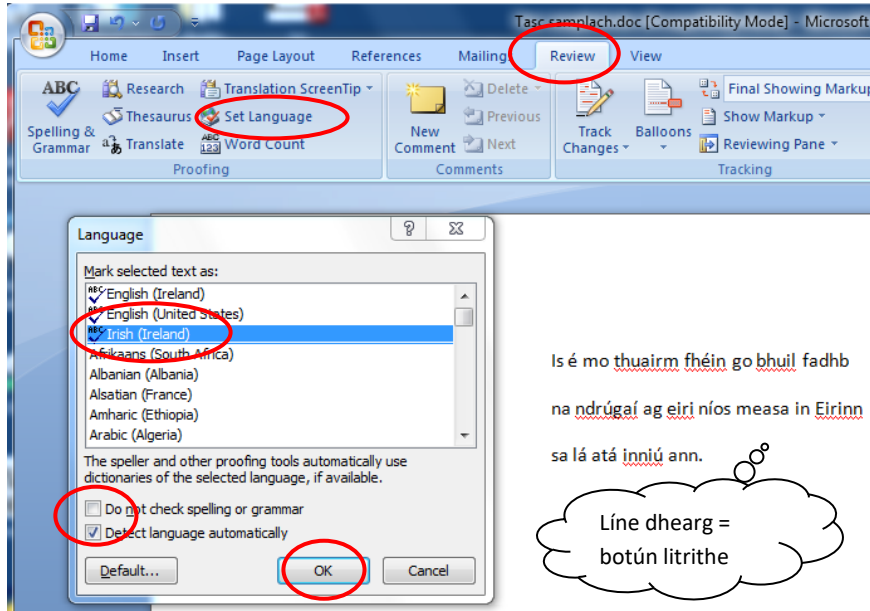
L⁴: FLEISCÍN

Samplaí:

Botún ✗	Ceartúchán ✓	Míniú
<u>r</u> ófhada	Rófhada	Níor cheart fleiscín a scríobh tar éis ‘ró’, ach amháin nuair atá guta eile ag teacht ina dhiaidh. M.sh. róbheag, rómhór, ró-íseal, ró-ard.
<u>a</u> n mhaith	an-mhaith	Ba cheart fleiscín a chur tar éis ‘an-’ nuair a chiallaíonn sé ‘very’. ‘An mhaith’ = ‘The good’; ‘An-mhaith’ = very good
<u>Nua</u> Ghaeilge	Nua-Ghaeilge	Ba cheart fleiscín a chur tar éis Nua- mar gheall go bhfuil ceannlitir ag teacht ina dhiaidh.

Leideanna breise chun botúin mar seo a sheachaint:

- Bain úsáid as an **litreoir** (*spellcheck*) atá ar Microsoft Word le cabhrú leat botúin litrithe a aimsiú agus a cheartú (féach an íomhá thíos). Is féidir litreoir agus gramadóir (*Gaelspell* agus *Ceart*) atá beagán níos fearr a cheannach ó www.cruinneog.com, más maith leat, ach beidh tú in ann an chuid is mó de na botúin litrithe a aimsiú le gnáthlitreoir *Microsoft Word*.

- Tá gaol láidir idir litriú na Gaeilge agus **fuaimniú na Gaeilge**. Bí cinnte go dtuigeann tú an difríocht fuaime atá idir guta gearr agus guta fada (te v té, ba v bá), agus idir consan caol (consan a bhfuil i/e in aice leis) agus consan leathan (consan a bhfuil a/o/u in aice leis). Ná déan dearmad ar an riail: leathan le leathan, caol le caol!
- Bain úsáid as **foclóirí** (m.sh. www.teanglann.ie, www.foclóir.ie agus www.tearma.ie) i gcónaí nuair a bhíonn tú ag déanamh taisc, agus déan cuardach san fhoclóir aon uair nach bhfuil tú iomlán cinnte faoi litriú focail.

F: FOCAL NÓ FRÁSA MÍCHEART

N.B. Ní bhaineann na botúin seo leis an ngramadach! Baineann siad le ciall agus le húsáid focal agus frásaí i gcomhthéacsanna faoi leith.

Chun na botúin seo a cheartú: Cuardaigh an focal/frása sna foclóirí agus féach ar na leideanna agus ar na samplaí thíos. Mura dtuigeann tú an botún ansin, cuir ceist ar an teagascóir.

F¹: FOCAL AMHÁIN SA BHÉARLA = DHÁ CHEANN (NÓ NÍOS MÓ) SA GHAELGE

Abairt cheartaithe: Is duine **othar foighneach** mé.

Míniú: Tá dhá chiall leis an bhfocal ‘patient’ sa Béarla: (i) is ainmfhocal é, a chiallaíonn ‘duine atá tinn’. Is é ‘othar’ an Ghaeilge atá air sin; (ii) is aidiacht é chomh maith, a chiallaíonn ‘ábailta fanacht nó déileáil le deacrachtaí gan a bheith míshuaimhneach’. Is é ‘foighneach’ an Ghaeilge atá air sin. Tá an dá chiall sin le feiceáil go soiléir san iontráil thíos ó www.focloir.ie. Nuair a chuardaigh mé an focal san fhoclóir, níor bhreathnaigh mé ar na leideanna faoin réimse úsáide (*MED = medical*), ar na leideanna gramadaí (*noun, adjective*), ná ar na samplaí, agus roghnaigh mé an focal mícheart dá bharr.

patient

1 *NOUN MED* of doctor etc

othar *masc1* **CMU**

patient care *cúram othar*

2 *ADJECTIVE* able to wait, deal with difficulties calmly

foighneach *adj1* **CMU**

to be patient with sb *bheith foighneach le duine, foighne a bheith agat le duine, foighne a dhéanamh le duine*

Samplaí coitianta eile:

BRIATHRA

Ask: (Iarr ar/ Fiafraigh de/ Cuir ceist ar)

- Iarr (*request*): Iarrann tú rud ar dhuine (D’iarr sé cabhair orm) nó iarrann tú ar dhuine rud éigin a dhéanamh (D’iarr sé orm cabhrú leis.)
- Fiafraigh de + ceist: D’fhiafraigh sí díom an raibh mé ag dul amach anocht?
- Cuir ceist ar: ginearálta – Chuir mé ceist air (faoi ...)

Think (Ceap/Síl/Meas v Smaoinigh)

- Cheap mé / Shíl mé / Mheas mé (+ go/ gur) = I thought that ... (le tuairim a chur in iúl)
- Smaoinigh mé (faoi / ar rud éigin) = I thought about ... / contemplated

Leave (Fág/Imigh/Téigh)

- Fágann tú áit nó rud éigin de ghnáth: D’fhág mé an teach; Tá mé chun nóta a fhágáil di.
- Is féidir le ‘imigh’ seasamh leis féin: D’imigh sí; Caithfidh mé imeacht.
- Téigh + “to a place”: Téim abhaile (abhaile = [towards] home); Tá sé ag dul go dtí an Spáinn.

Arrive (Sroich/ Bain amach v Tar)

- *To arrive at a specific place* = Sroich/ Bain amach: Shroich mé an scoil ag a naoi a chlog; Bhain mé Má Nuad amach tar éis am lóin; Nuair a shroichfidh tú an áit, glaoigh orm.
- *To arrive* (go ginearálta, gan ainm áite a lua) = Tar: *I arrived at nine* = Tháinig mé ag a naoi.

Know (a fhios/ eolas/ aithne, srl.)

- **a fhios + go/ ceist/ faoi/ sin:**
 - Tá a fhios agam (é sin). (gan aon rud eile ina dhiaidh)
 - Tá a fhios agam go raibh sí ina cónaí i Sasana ar feadh na mblianta.
 - Níl a fhios agam an dtiocfaidh sé ar ais; An bhfuil a fhios agat cé a rinne é?
 - Níl a fhios agam faoi Mhairéad, ach tá Sorcha chun teacht chuig an gcóisir, cinnte.
- **eolas + rud faoi leith (m.sh. scéal, freagra, tada, gach rud, srl.) nó ábhar ginearálta:**
 - rud faoi leith: Tá an scéal ar fad ar eolas ag Liam; An bhfuil an freagra sin ar eolas agat?; Tá gach rud ar eolas ag Brian; Níl tada ar eolas aici.
 - ábhar/ topaic: Níl mórán eolais agam ar an stair.
- **aithne + duine:**
 - An bhfuil aithne agat ar Rachel?; Tá aithne shúl agam uirthi.
- **cur amach + áit nó ábhar:** An bhfuil cur amach agat ar Mhá Nuad?
- **scileanna:** Tá (an Ghaeilge, an Fhraincis, an ceol, an tiomáint, an snámh) agam.
- **Frásaí úsáideacha eile a bhaineann le ‘to know’:**
 - Cá bhfios? = *Who knows?*
 - Go bhfios dom/ Ar feadh m’eolais = *As far as I know*
 - Mar is eol duit/daoibh = *As you know*
 - Duine a chur ar an eolas faoi rud éigin = *To let someone know something* (m.sh. Chuir sí ar an eolas mé.)

Say/ Tell/ Speak/ Talk (Abair/ Inis/ Labhair/ Caint):

(*Bíonn deacrachtaí ag foghlaimeoirí Béarla leis na focail seo freisin.*)

- **Inis (+ do) = tell / recount**
 - D’inis sé an scéal/ bréag/ an fhírinne dom.
 - D’inis sí dúinn go raibh sí ag imeacht.
- **Abair (+ le) = say / tell**
 - Dúirt sé an phaidir.
 - Dúirt mé leis (*ordú*) an dinnéar a réiteach.
 - Dúirt sé liom go raibh sé ag imeacht.
- **Labhair + teanga / Labhair (le duine) + (faoi/ar rud) = speak**
 - Is féidir le ‘labhairt’ seasamh leis féin: ‘Labhair mé le Seán’.
 - Ní bhíonn cuspóir díreach aige ach amháin i gcás teangacha (Labhair sí Gaeilge) agus tá ‘labhair’ níos foirmeálta ná mar atá ‘caint’.
- **Caint (le duine) + (faoi/ar rud) = talk**
 - Is ainm briathartha é seo (ag caint). Tá an briathar ‘caintigh’ ann chomh maith, ach ní úsáidtear é chomh minic céanna is a úsáidtear an t-ainm briathartha.
 - Ní chuirtear ainmfhocal díreach tar éis ‘caint’ de ghnáth, ach amháin i bhfrásaí áirithe neamhfhoirmiúla ar nós ‘ag caint seafóide’. B’fhearr **‘ag labhairt Gaeilge’ (speaking Irish)** nó **‘ag caint as Gaeilge’** a rá seachas **‘ag caint Gaeilge (talking Irish)’**.

Before (Sula / roimh):

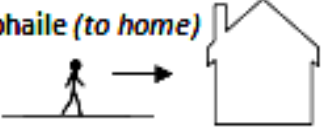

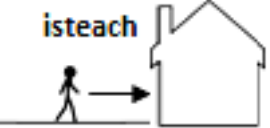

- **SULA (+ urú)/ SULAR (+h) + BRIATHAR**
m.sh. sula ndeachaigh, sula ndearna, sular thosaigh, sula bhfaighidh, sula n-inseoidh
- **ROIMH (+h) + AINMFHOCAL/ AINM BRIATHARTHA:**
m.sh. roimh an rang, roimh Mháire, roimh a trí a chlog, roimh theacht isteach dom

If (Má/ Dá/ Mura):

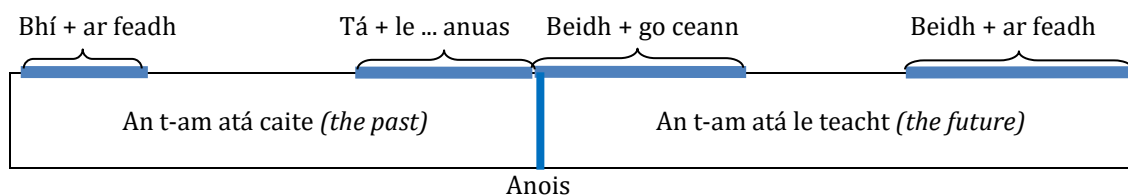
- **MÁ (+ h) + aimsir láithreach + aimsir fháistineach**
Má dhéanann tú an obair, gheobhaidh tú torthaí maithe.
If you do the work, you will get good results.
- **DÁ (+ urú) + modh coinníollach + modh coinníollach**
Dá ndéanfá an obair, gheofá torthaí maithe.
If you did the work, you would get good results.
- **MURA = If not**
MURA (+ urú) + aimsir láithreach/ aimsir fháistineach/ modh coinníollach agus roinnt briathra neamhrialta san aimsir chaite
MURAR (+ h) le briathra rialta san aimsir chaite
Mura ndéanann tú an obair, ní bhfaighidh tú torthaí maithe.
Mura ndéanfá an obair, ní bhfaighfeá torthaí maithe.
Murar chaith sí an t-airgead, tá sé fós aici.

Even / even if / even though (Fiú/ fiú má/ cé go)

- **EVEN = FIÚ:**
M.sh. Ní raibh mé ann cúig nóiméad, fiú, nuair a ghlaoigh sí orm.
- **EVEN IF = FIÚ MÁ/ DÁ/ MURA:**
M.sh. Fiú má cheapann tú gur ceist amaideach í, cuir orm í!
Fiú dá mbeadh an t-airgead agam, ní rachainn ann.
- **EVEN THOUGH = CÉ GO/GUR:**
M.sh. Cé go raibh sé go hálainn a bheith ar saoire, bhí mé sásta teacht abhaile freisin.

	Treo/ Gluaiseacht <i>(Tar éis briathra gluaiseachta, ar nós 'téigh', 'tar', siúil, 'rith', 'bog', 'cuir' srl.)</i>	Suíomh/ Staid <i>(Tar éis briathra ar nós 'bí' agus 'fan'.)</i>
Home	<p>abhaile (to home) </p> <ul style="list-style-type: none"> • Cén t-am a ndeachaigh/ ar tháinig tú abhaile? • Caithfidh mé dul abhaile. • Siúlaim abhaile gach tráthnóna. • Ar mhaith leat síob abhaile? 	<p> sa bhaile/ at home</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ní raibh sé sa bhaile. • An mbeidh tú sa bhaile anocht? • Cén t-am a mbeidh tú sa bhaile? • Tá mé chun fanacht sa bhaile.
In	<p>isteach </p> <ul style="list-style-type: none"> • Chuaigh mé isteach sa siopa. • Ar bhog tú isteach san árasán nua go fóill? • Tháinig sí isteach sa teach. • Buailfidh mé isteach chugat níos déanaí. • Chuir mé isteach ar an bpost. 	<p> istigh</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tá sé istigh sa seomra. • D'fhan mé istigh aréir. • Cén t-am a mbeidh tú istigh sa choláiste inniu?
	<p>Nóta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 'i' = réamhfhocal. Bíonn ainmfhocal ina dhiaidh, m.sh. i gCill Dara, i mbosca, in áit. • 'sa' = i + an (= <i>in the</i>), m.sh. sa teach, sa rang, sa chéad bhliain. • Is féidir 'i' / 'sa' a úsáid in éineacht leis na focail 'isteach' agus 'istigh' chomh maith, m.sh.: Chuaigh sé <u>isteach</u> i siopa (<i>He went <u>into</u> a shop</i>); Tá sé <u>istigh</u> i siopa (<i>He's <u>inside</u> a shop</i>). 	
Out	<p> amach</p> <ul style="list-style-type: none"> • An ndeachaigh tú amach aréir? • Tá mé chun dul amach anocht. • Rith sí amach an doras. • Tháinig sí amach as an oifig. 	<p> amuigh</p> <ul style="list-style-type: none"> • An raibh tú amuigh aréir? • Ar fhan tú amuigh déanach? • Cá bhfuil Seán? Tá sé amuigh sa ghairdín.

	Treo/ Gluaiseacht 		Suíomh/ Staid
	+ téigh, siúil, rith, cuir, seas, suigh, bog, srl.	+ tar (tháinig/ ag teacht/ tiocfaidh, srl.), bain, fás, srl.	+ bí (bhí, tá, beidh) agus fan
Up	<p>suas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chuaigh/ Rith/ Shiúil mé suas staighre. • Caithfidh mé dul suas chuici. • Sheas sé suas. 	<p>aníos (= from down)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tiocfaidh nasc aníos ar an scáileán. • D'fhás mé aníos i Londain. 	<p>thuas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bhí mé thuas ar bharr an chnoic. • Tá sé thuas ar an dara hurlár. • D'fhan sí thuas staighre ar feadh na hoíche.
Down	<p>síos</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suigh síos anseo! 	<p>anuas (= from up)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bain anuas an pictiúr sin ón mballa. • Ná bí ag caitheamh anuas ar dhaoine eile. 	<p>thíos</p>
Over	<p>sall/ anonn</p> <ul style="list-style-type: none"> • Táim chun dul sall/ anonn go Londain an deireadh seachtaine seo. 	<p>anall</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tar anall anseo! • Tháinig sí anall chugam le labhairt liom. 	<p>thall</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beidh an rang seo ar siúl thall ar an gcampas theas. • Tá cara liom thall i Meiriceá.
<p>Nóta: thar = réamhfhocal. Bíonn ainmfhocal ina dhiaidh, m.sh. thar an ngeata, thar sáile, srl.</p>			
West	Chuaigh mé siar .	Tháinig mé aniar .	Bhí mé thiar Dé Sathairn.
East	Tá mé ag dul soir .	Tá mé ag teacht anoir .	Tá sí thoir i mBÁC faoi láthair.
South	Rachaidh mé ó dheas .	Tiocfaidh mé aneas .	An raibh tú i Meiriceá
North	Tiomáinfidh mé ó thuaidh .	Tháinig sé aniar aduaidh orm.	Theas? Tá sé ar an campas thuaidh .

For (le ... anuas/ ar feadh/ go ceann)

- **Aimsir chaite/ Aimsir fháistineach + ar feadh:**

(for the duration of, for a period of time beginning and ending in the past or in the future)

- Bhí mé sa mheánscoil **ar feadh** 6 bliana = I was in secondary school **for** 6 years.
- Shiúil mé timpeall **ar feadh** uair an chloig = I walked around **for** an hour.
- Beidh mé ar saoire **ar feadh** coicise = I will be on holiday **for** a fortnight.

- **Tá + le ... anuas:**

(for a period of time beginning in the past and still continuing)

- Tá mé ag seinm an ghiotáir **le** dhá bhliain **anuas** = I've been playing the guitar **for** 2 years.
- Tá mé i mo chónaí anseo **le** trí bliana **anuas** = I've been living here **for** 3 years.

- **Aimsir fháistineach + go ceann:**

(for a period of time from now and continuing into the future)

- Beidh mé i Má Nuad **go ceann** dhá bhliain eile = I'll be in Maynooth **for** another 2 years.
- Fanfaidh mé anseo **go ceann** tamaillín eile. = I'll stay here **for** another while.

***Nóta:** Níor cheart na frásaí 'le haghaidh' / 'i gcomhair' a úsáid le tréimhsí ama.

In = i gceann (san aimsir fháistineach, de ghnáth)

- Beidh mé i mBaile Átha Cliath **i gceann** leathuair an chloig = I'll be in Dublin **in** half an hour.
- Feicfidh mé thú **i gceann** fiche nóiméad = I'll see you **in** twenty minutes.
- Beidh an chéim bainte amach agam **i gceann** bliana = I'll have finished the degree **in** a year.

Frásaí úsáideacha eile le tagairt a dhéanamh do chúrsaí ama:

- **faoi + am = by (a particular time)**

- Faoi am ar tháinig sé abhaile, bhí an dinnéar ite againn.
- Beidh an tasc seo críochnaithe agam faoin Luan seo chugainn.

- **beag seo = this coming ...** : An Luan beag seo, an Aoine bheag seo = *this coming Mon./ Fri.*

- **arú aréir/ amárach: the day before yesterday/ the day after tomorrow**

- **an lá/ an tseachtain dár gcionn = the following day/ week**

- **idir an dá linn = in the meantime**

- **faoi láthair/ i láthair na huaire = at the moment/ at present**

- **chomh luath agus/ a luaithe agus/ a thúisce agus = as soon as**

- **ina dhiaidh sin = after that (Nóta: Moltar gan 'tar éis é sin' a rá)**

GGG lch. 145-6

Some (roinnt/ cuid/ éigin)

- **Someone/ something/ somewhere = duine éigin/ rud éigin/ áit éigin**
- **Some + indefinite, uncountable noun: roinnt**
Tá roinnt airgid aici; Teastóidh roinnt cúnaimh uaim; Chas mé le roinnt cairde nua.
- **Some of + noun: cuid de / roinnt de (+ ainmfhocal cinnte)**
Tá cuid den eolas faighte agam/ Tá roinnt den eolas faighte agam.
Ní fhaca mé cuid de na daoine/ Ní fhaca mé roinnt de na mic léinn.
- **Some of them: cuid acu/díobh nó roinnt acu/díobh**

A bit (beagán/ beagáinín/ rud beag) v píosa beag

- **Beagáinín/ rud beag + aidiacht = a little bit** (m.sh. beagáinín tuirseach, rud beag aisteach)
- **Beagáinín + ainmfhocal = a little bit of ...** (m.sh. beagáinín oibre, beagáinín ama)
- **Píosa beag = a little piece** (m.sh. píosa beag cáca, píosa beag feola)

Enough (leor/ go leor)

- **Aidiacht + go leor:** Tá sé ard go leor – *He's tall enough.*
- **Go leor + ainmfhocal:** An bhfuil go leor airgid agat? *Do you have enough money?*
- **'an chopail + leor' (gan 'go'):** *'An leor sin?' (Is that enough?); Is leor €20 (€20 is enough); Ní leor díreach freastal ar an rang (It's not enough to just attend the class); Ba leor ríomhphost a chur chugam (It would be enough to send me an email).*

Too v Too much (Ró- v an iomarca/iomarcach)

- **Too = ró- (+ aidiacht):** Tá mé róthuirseach le staidéar a dhéanamh. Tá sé ródhéanach le dul amach anois.
- **Too much = an iomarca (+ ainmfhocal sa ghinideach):** Tá an iomarca oibre le déanamh agam; D'ól sé an iomarca aréir; Caithim an iomarca ama ar Facebook.
- **X is/was too much: Tá/Bhí X iomarcach.**

So much, as much as

- **So much = an oiread sin:** *I have so much work to do* = Tá an oiread sin oibre le déanamh agam.
- **As much as = an oiread agus:** *Do as much as you can* = Déan an oiread agus is féidir leat. I ate as much as I could = D'ith mé an oiread agus ab fhéidir liom.

Amount/number (an méid/ líon)

- **the amount of X = an méid + ainmfhocal sa TG uatha:** *the amount of time* = an méid ama; *the amount of work* = an méid oibre; *the amount of money* = an méid airgid.
- **The same amount of X = an méid céanna X:** an méid céanna ama, an méid céanna oibre, an méid céanna airgid.
- **the number of + plural noun = líon na + ainmfhocal sa TG iolra:** *The number of students* = líon na mac léinn; *the number of people* = líon na ndaoine

Most of the ... (an chuid is mó den/de na ...)

- *Most of the time/money* = an chuid is mó den am/airgead
- *Most of the problems/people/students* = an chuid is mó de na fadhbanna/ daoine

One of (duine/ ceann)

- **One of (people) = duine de ...** : *One of my friends* = duine de mo chuid cairde; *one of the lecturers* = duine de na léachtóirí; *She is one of my favourite musicians* = Tá sí ar dhuine de na ceoltóirí is fearr liom.
- **One of (things) = ceann de ...** : *One of the houses* = ceann de na tithe; *one of the lectures* = ceann de na léachtaí; *one of those places* = ceann de na háiteanna sin; *It is one of my favourite things* = Tá sé ar cheann de na rudaí is fearr liom.

EILE

Irish (Gaelach / Éireannach / Gaeilge)

- Gaeilge = an teanga
- Gaelach = aidiacht le cur síos a dhéanamh ar rudaí a bhaineann le cultúr traidisiúnta na hÉireann. Ceol Gaelach, peil Ghaelach, srl.
- Éireannach = aidiacht le tagairt a dhéanamh do rudaí/ daoine arb as Éirinn dóibh. M.sh. Is banna ceoil Éireannach é U2 ach ní ceol Gaelach a sheinneann siad.

People (daoine/ muintir/ lucht/ pobal)

- daoine = *people* (go ginearálta). Bhí a lán daoine i láthair; An bhfaca tú na daoine sin?
- muintir = *a group of people united by place*, m.sh. muintir na háite, muintir na hÉireann, muintir Bhaile Átha Cliath.
- lucht = *a group of people united by a particular activity or characteristic*, m.sh. lucht labhartha na Gaeilge, an lucht oibre, lucht staire, lucht an tsaibhris, lucht leanúna, lucht féachana, lucht caite tobac, lucht polaitíochta, lucht spóirt, srl. *Nóta: lucht ≠ locht (*a fault*).
- pobal = *community/ public*, m.sh. pobal na Gaeltachta, pobal na hollscoile; Ba cheart an t-eolas a chur os comhair an phobail; Is é leas an phobail é.

Family (teaghlach / clann / muintir):

- Clann = na páistí a bhíonn ag duine:
 - An bhfuil clann agat féin? Tá. Tá ceathrar clainne agam;
 - Is duine de chúigear clainne mé – tá triúr deartháireacha agus deirfiúr amháin agam.
- Teaghlach = tuismitheoirí agus páistí.
 - Tá seisear sa teaghlach: mo thuismitheoirí, beirt deirfiúracha, deartháir amháin agus mise. (Nóta: Murar tusa an tuismitheoir, tá sé níos fearr 'an teaghlach' seachas 'mo theaghlach' a rá).
- Muintir: Is féidir 'mo mhuintir' a úsáid le tagairt a dhéanamh do 'mo thuismitheoirí', nó mar fhocal ginearálta ar nós '*my people*', le tagairt a dhéanamh don teaghlach agus gaolta nó sinsir.

Society (Sochaí/ cumann)

- An tsochaí = *people living in a particular country, area or time*, m.sh. tá an tsochaí athraithe cuid mhór sa tír seo le blianta beaga anuas; tá na daoine seo fágtha ar imeall na sochaí.
- Cumann = *organisation or club*, m.sh. An Cumann Lúthchleas Gael (=G.A.A.), An Cumann Gaelach, An Cumann Mórtais.

Event: Eachtra v ócáid/ imeacht:

- Eachtra = *unexpected event/ incident*: Ar chuala tú faoin eachtra a tharla aréir? Gortaíodh triúr in eachtra lámhaigh (*shooting incident*) i mBaile Átha Cliath.
- Imeacht = *organised event*: Beidh a lán imeachtaí ar siúl le linn Sheachtain na Gaeilge.
- Ócáid = *special occasion*: Bhí ócáid cheiliúrtha ar siúl i lár na cathrach aréir in ómós do Sheán Ó Riada.

Reference (tagairt/ teistiméireacht) agus Referee (moltóir / réiteoir)

- Teistiméireacht = litir mholta nó cur síos ar dhuine atá ag cur isteach ar phost.
- Nuair a scríobhann tú aiste acadúil, déanann tú tagairt do leabhair agus ailt eile atá scríofa faoin ábhar céanna, agus cuireann tú liosta tagairtí ag deireadh na haiste.
- Scríobhann moltóir teistiméireacht.
- Bíonn réiteoir ag cluiche spóirt, ag cinntiú go bhfuil na himreoirí ag cloí leis na rialacha.

Only

- **The only + noun = An t-aon + ainmfhocal (amháin):**

Áine was the only one present = Ba í Áine an t-aon duine a bhí i láthair.

Is that the only one left? = An é sin an t-aon cheann atá fágtha?

That was the only book available: = B'in an t-aon leabhar a bhí ar fáil.

My only worry would be that the train would be late = An t-aon imní a bheadh orm ná go mbeadh an traen mall.

That's the only reason I'm here = Sin an t-aon chúis a bhfuil mé anseo.

That's the only way to do it = Sin an t-aon bhealach/slí lena dhéanamh.

- **Only + verb = briathar diúltach + ach:**

It only took an hour = Níor thóg sé ach uair an chloig;

I only had two drinks = Níor ól mé ach dhá dheoch;

I only have €5 = Níl agam ach €5;

I only got 45% = Ní bhfuair mé ach 45%.

I'm only joking = Níl mé ach ag magadh.

You only have to ask = Níl agat/ort ach ceist a chur.

- **Verb 'to be' + only + noun = Níl ann ach ... :**

It is only an exam = Níl ann ach scrúdú; *It is only a week* = Níl ann ach seachtain;

It was only a kiss = Ní raibh ann ach póg; *I will only be a minute* = Ní bheidh mé ach nóiméad.

He is only an idiot = Níl ann ach amadán; *She is only a student* = Níl inti ach mac léinn.

- **Only + if: Frása diúltach, ach amháin má ...**

I'll only go if you come with me = Ní rachaidh mé ann ach amháin má thagann tusa liom.

F²: BÉARLACHAS (FRÁSAÍ IOMLÁNA A BHFUIL STRUCHTÚR AN BHÉARLA ORTHU)

Abairt cheartaithe: **Tá sé suas duit féin. Fútsa atá sé.**

Míniú: Bhí mé ag iarraidh 'It's up to you' a rá, ach d'aistrigh mé é focal ar fhocal ón mBéarla. Béarlachas a bhí ann. Chuardaigh mé an focal 'up' in www.focloir.ie agus fuair mé liosta fada frásaí ag bun an leathanaigh. Bhí an frása a bhí uaim ina measc:

to be up to sb

1 sb has to decide sth

it's up to you whether you go or not **fútsa atá sé an rachaidh tú nó nach rachaidh, do rogha féin é dul nó gan dul**

isn't it up to me what I eat? **nach fúmsa atá sé cad a íosfaidh mé?, nach é mo ghnó féin é céard a íosfaidh mé?**

if it were up to me **dá mba fúmsa é, dá mba ar mo ghuailí a thitfeadh sé**

Samplaí eile coitianta:

They got married: **Fuair siad pósta** > **Phós siad.**

It's getting late: Tá sé **ag fáil** déanach > Tá sé **ag éirí** déanach.

She's getting old: Tá sí **ag fáil**-sean > Tá sí **ag dul in aois.**

I looked it up online: **D'fhéach mé suas** ar líne é > **Chuardaigh mé** ar líne é.

It looks like she'll win: **Féachann sé cosúil le** **Tá an chuma ar an scéal** go mbeidh an bua aici.

That's not the case: **Ní hé sin an cás** > **Ní hamhlaidh atá.**

I gave up smoking: **Thug mé suas** na toitíní > **D'éirigh mé as /Chaith mé in aer** na toitíní

They made history: **Rinne siad stair** > **Rinne siad éacht stairiúil.**

How embarrassing!: **Cé chomh náireach!** > **(Nach) mór an náire é!**

F³: RANN CAINTE MÍCHEART (AINMFHOCAL V AIDIACHT)

Abairt cheartaithe: Ba mhaith liom a bheith **líofacht líofa** sa Ghaeilge.

Míniú: Is ainmfhocal é 'líofacht'. Ciallaíonn sé 'fluency'. Is aidiacht é 'líofa' a chiallaíonn 'fluent'. Bhí mé ag iarraidh 'I'd like to be fluent in Irish' a rá. Mar sin, is é 'líofa' seachas 'líofacht' an focal a bhí ag teastáil uaim.

Samplaí coitianta eile:

- feabhas (*improvement*) v feabhsú (*improving/ to improve*): Ba mhaith liom feabhas a chur ar mo chuid Gaeilge v Ba mhaith liom mo chuid Gaeilge a fheabhsú.
- difriúil (*different*) v difríocht (*difference*): Tá an dá thír an-difriúil lena chéile. Tá go leor difríochtaí eatarthu.
- dúchas v dúchasach: Tá an Ghaeilge aici ó dhúchas. Is cainteoir dúchais í.
- óige (*youth*) v óga (*young, plural*): le linn m'óige = *during my youth*; daoine óga = *young people*
- cabhair (*help*) v cabhrú (*helping/ to help*): An bhfuil cabhair uait? An féidir liom cabhrú leat?
- álainn v go hálainn: Is teach álainn é sin. Tá sé go hálainn.

Abairt cheartaithe: An bhfuil an scannán seo feicthe agat **céanna cheana** féin.

Míniú: ‘Céanna’ = *same*; ‘cheana’ = *already*. Tá litriú an dá fhocal cosúil lena chéile, agus mheasc mé iad dá bharr.

Samplaí coitianta eile

ainm (*name*) v anam (*soul*)

aird (*attention*) v ard (*high/tall*)

an méid (*the amount/size*) v cé mhéad (*how much/many*)

ar buille (*angry*) v buille (*a blow – buille marfach, buille faoi thuairim*)

ar fad (*all/in length*) v ar fud (*all over/throughout*) v ar feadh (*for the duration of*)

beagán/ beagáinín (*a little bit*) v beagnach (*almost*)

braitheann ar (*depends on*) v breathnaíonn ar (*watches/looks*)

domhan (*world*) v domhain (*deep*)

éide (*uniform*) v éadaí (*clothes*)

éigin (*some*) v éigean (*force/violence*)

feic (*see*) v féach (*watch/look*)

foghraíocht (*phonetics*) v fógraíocht (*advertisement*)

gearr (*short*) v gar (*close/favour*) v géar (*sharp*)

go leor (*enough/a lot of*) v go léir (*all*)

lucht (*group of people*) v locht (*fault, m.sh. Is ormsa a bhí an locht – It was my fault.*)

i gcomhair (*for*) v cóir (*just/right*)

ocht (*eight*) v go raibh maith agat as ucht na litreach (*thank you for the letter*)

os (*os comhair/os cionn*) v ós (*ós rud é*)

riamh (*ever/never*) v roimh (*before*)

siúl (*walking*) v súil (*eye*)

taisteal (*travelling*) v teastáil (*needed/lacking*)

trial (*try/trial*) v triall (*journey*)

tugann (*gives/brings*) v tógann (*takes*)

Leideanna breise chun an botún seo a cheartú, a mhíniú agus a sheachaint:

- Bain úsáid as an bhfoclóir ceart! Bain úsáid as www.tearma.ie má tá téarma teicniúil nó sainiúil uait. Bain úsáid as www.focloir.ie chun teacht ar théarmaíocht nua-aimseartha, chomh maith le frásaí agus nathanna cainte neamhfhoirmiúla atá coitianta sa Bhéarla. Bain úsáid as www.teaglann.ie chun teacht ar fhocail agus ar fhrásaí níos traidisiúnta sa Ghaeilge.
- Ná déan dearmad: is minic a bhíonn níos mó ná ciall amháin ag focal sa Bhéarla agus níos mó ná aistriúchán amháin Gaeilge air, dá réir.
- Tabhair aird faoi leith ar an réimse úsáide (leigheas, dlí, stair, ríomhaireacht, srl.) a luaitear in aice leis an bhfocal agus ar na samplaí a léiríonn an comhthéacs ina n-úsáidtear an focal/frása.
- Tabhair aird faoi leith ar na leideanna gramadaí a thugtar i ndiaidh an fhocail. An ainmfhocal, briathar nó aidiacht atá i gceist? Cé acu sin atá ag teastáil uaitse?
- Ná déan dearmad nach féidir frásaí agus nathanna cainte a aistriú go díreach ón mBéarla go Gaeilge. Tugtar ‘Béarlachas’ ar aistriúcháin dhíreacha mar seo.

B. BRIATHAR

B¹: AIMSIR NÓ BUNFHOIRM AN BHRIATHAIR

Samplaí den bhotún agus den cheartúchán:

Abairt cheartaithe: **Feicimid Chonaiceamar** a lán athruithe sa tír seo anuraidh.

Míniú: Bhí an briathar ‘feic’ san aimsir mhícheart. Bhí sé scríofa san aimsir láithreach (feicimid) ach ba cheart go mbeadh sé san aimsir chaite (chonaiceamar), mar gheall gur luadh ‘anuraidh’ san abairt.

Abairt cheartaithe: **Bhí Tá** an clár seo ar siúl le trí bliana anuas.

Míniú: Bhí an briathar san aimsir mhícheart. Baintear úsáid as an aimsir láithreach ‘tá’ leis an bhfrása ama ‘le ... anuas’

Abairt cheartaithe: **Fág D’fhág** mé an leabhar ar an mbord inné.

Míniú: Bhí foirm an bhriathair san aimsir chaite mícheart. Fág = an modh ordaitheach (*Leave!*) ach is í an aimsir chaite ‘D’fhág’ (*left*) a bhí i gceist agam. Bíonn séimhiú (‘h’) agus/ nó ‘d’ ag tús an bhriathair san aimsir chaite i gcónaí, seachas sna mbriathra neamhrialta ‘abair’ (Dúirt) agus ‘faigh’ (Fuair), agus sa bhriathar saor (Óladh, Fágadh, Ceannaíodh).

Abairt cheartaithe: **Thaitníonn Taitníonn** an Ghaeilge liom.

Míniú: Ní bhíonn séimhiú (‘h’) ag tús an bhriathair san aimsir láithreach mura bhfuil ‘a’ nó ‘ní’ ag teacht roimhe.

Abairt cheartaithe: **Foghlaim Foghlaimím** rud éigin nua gach lá.

Míniú: Is é ‘Foghlaim’ fréamh an bhriathair. Ciallaíonn sé ‘learn’. Caithfear deirí a chur leis san aimsir láithreach, m.sh. Foghlaimím = *I learn*; Foghlaimíonn sé = *he learns*.

Abairt cheartaithe: **Inisíonn Inisíonn** sé bréaga.

Míniú: Nuair a chuirtear ‘inis’ san aimsir láithreach, cailltear an ‘i’ deireanach ón bhfréamh. Tugtar coimriú air sin. Tarlaíonn an rud céanna leis na briathra seo a leanas: **Imir** > **Imríonn**; **oscail** > **osclaíonn**; **ceangail** > **ceanglaíonn**; **codail** > **codlaíonn**.

Abairt cheartaithe: **Deireann Deir** siad

Míniú: Is briathar neamhrialta é ‘abair’. Ní bhíonn ‘-eann’ ag deireadh an bhriathair san aimsir láithreach.

Abairt cheartaithe: **Rachfaidh Rachaidh** mé / **Gheobhfaidh Gheobhaidh** mé

Míniú: Is briathra neamhrialta iad an dá bhriathar seo. Ní bhíonn ‘f’ iontu san aimsir fháistineach, ach amháin sa bhriathar saor (Rachfar, Gheofar, Ní bhfaighfear).

Abairt cheartaithe: **Ithfidh Íosfaidh** mé ceapaire.

Míniú: Is briathar neamhrialta é ‘ith’. Athraíonn fréamh an bhriathair san aimsir fháistineach agus sa mhodh coinníollach.

Chun an botún seo a cheartú:

- Féach ar an abairt iomlán arís. Smaoinigh ar an rud a bhí tú ag iarraidh a rá as Béarla. Cén aimsir a bhí ag teastáil? Ar úsáid tú an aimsir cheart don abairt? Ar lean tú na rialacha maidir le foirm an bhriathair san aimsir sin (m.sh. d' / h/ gan h/ deireadh, srl.)?
- Tugann na focail agus frásaí seo a leanas leid maidir leis an aimsir a bhíonn ag teastáil de ghnáth:

Aimsir ghnáthchaite	Aimsir chaite	Aimsir láithreach	Aimsir ghnáthláithreach	Aimsir fháistineach	Modh coinníollach
Bhíodh sí ... i gcónaí de ghnáth go minic anois is arís gach lá	Bhí sé ... anuraidh ... seo caite inné arú inné ar feadh ...	Tá síad ... anois faoi láthair le ... anuas Má tá sí ...	Bíonn sí ... i gcónaí de ghnáth go minic anois is arís gach Luan gach lá Má bhíonn sí ...	Beidh sibh amárach ... seo chugainn i gceann ... ar feadh ... go ceann ...	Bheadh sé ... Dá mbeadh sé B'fhéidir go mbeadh sé ...

- Is féidir foirm gach briathair i ngach aimsir a chuardach ar www.teaglann.ie, ach cliceáil ar an táb 'Grammar' / 'Gramadach':

The screenshot shows the website www.teaglann.ie/en/gram/faigh. The search bar contains 'faigh'. Below the search bar, it says 'Search for a word in Irish or English.' and 'Similar words: fagh · féigh · fiaigh · figh · fraigh'. There are several navigation buttons: 'Home', 'New English-Irish Dictionary', 'About', 'Gaeilge', and 'English'. Below these are icons for 'Foclóir Gaeilge-Béarla', 'English-Irish Dictionary', 'An Foclóir Beag', 'Grammar', and 'Pronunciation'. A 'GRAMMAR WIZARD' section is visible. The main content area shows the word 'faigh' with its grammatical information: VERBAL NOUN 'fáil', VERBAL ADJECTIVE 'faighte', and SINGULAR '1 gheobhaidh mé'. A dropdown menu is set to 'Future'. A list of related forms is shown on the right: fáidheadóireacht, faidhf, faidhfileá, fáidhiúil, fáidhiúlacht, faidhp, faidreiseach, faigh, faighin, faighneog.

Gramadach Gan Stró (GGS)

- An modh ordaitheach: Aonad 10
- An aimsir ghnáthchaite: Aonad 25
- An aimsir chaite: Aonad 11
- An aimsir láithreach agus gháthláithreach: Aonad 13
- An aimsir fháistineach: Aonad 18
- An modh coinníollach: Aonad 22

B²: FOIRM THÁITE AN BHRIATHAIR

Samplaí den bhotún agus den cheartúchán:

<p>Abairt cheartaithe: An mbeadh tú An mbeifeá ar fáil le haghaidh caife amárach? Míniú: De réir an Chaighdeáin Oifigiúil, ba cheart an fhoirm tháite den bhriathar seo a úsáid.</p>
<p>Abairt cheartaithe: Téim mé chuig rang ióga gach Máirt > Téim Míniú: Téim = téann + mé. Níor cheart an fhoirm tháite seo a úsáid leis an bhforainm ‘mé’. Cloistear an dá rud sa chaint, ach de réir an Chaighdeáin Oifigiúil, ba cheart ‘téim’ a scríobh.</p>
<p>Abairt cheartaithe: Chualaimid Chualamar duine éigin ag screadaíl. Míniú: Rinne mé botún a bhain leis an bhfoirm tháite den bhriathar. Is é ‘-(e)amar’ an deireadh ceart don chéad phearsa iolra san aimsir chaite. Úsáidtear -(a)imid san aimsir láithreach.</p>
<p>Abairt cheartaithe: Mothaíom Mothaím go dona. Míniú: Rinne mé botún a bhain leis an bhfoirm tháite den bhriathar. Litrígh mé an deireadh mícheart.</p>
<p>Abairt cheartaithe: Athreoimid Athróimid ár gcuid éadaí. Míniú: Rinne mé botún a bhain leis an bhfoirm tháite den bhriathar. Rinne mé dearmad ar an riail ‘leathan le leathan, caol le caol’.</p>

	Foirm scartha (Briathar + forainm scartha)	=	Foirm tháite (Briathar + forainm i bhfocal aonair)
Aimsir ghnáthchaite	Bhíodh + mé Dhéanadh + tú Théadh + muid D'imríodh + siad	=	Bhínn Dhéantá Théimis D'imrídís
Aimsir chaite	Chuaigh + muid Dhún + muid Rinne + muid Chuir + muid	=	Chuamar Dhúnamar Rinneamar Chuireamar
Aimsir láithreach	Tá + mé Déanann + mé Foghlaimíonn + mé Téann + muid Ceannaíonn + muid Foghlaimíonn + muid	=	Táim Déanaim Foghlaimím Téimid Ceannaímid Foghlaimímid
Aimsir fháistineach	Déanfaidh + muid Gheobhaidh + muid An bhfaighidh + muid Oibreoidh + muid Athróidh + muid	=	Déanfaimid Gheobhaimid An bhfaighimid Oibreoidid Athróimid
Modh coinníollach	Gheobhadh + mé Bheadh + tú D'athródh + muid D'fheicfeadh + siad	=	Gheobhainn Bheifeá D'athróimis D'fheicfidís

Seo samplaí de na trí bhotún is minice a dhéantar maidir leis an mbriathar saor:

(i) Abairt cheartaithe: **Bhí an-obair déanta Rinneadh an obair** i rith an tsamhraidh.

Míniú: Ba cheart an briathar saor a úsáid san abairt seo, seachas an briathar ‘bí’ agus an aidiacht bhriathartha.

‘Rinneadh an obair’ = *the work was done*, i.e. Rinne duine éigin an obair, agus ní luaitear an duine nó na daoine a rinne í ar chúis éigin. Tá béim ar an ngníomh féin.

‘Bhí an obair déanta’ = *‘the work was done (= the work had been done) i.e. by or at a particular point in time)*, m.sh.

Faoin am ar tháinig mé abhaile, bhí an obair déanta (*by the time I came home, the work had already been done*). San abairt seo, tá béim ar an staid ina raibh cúrsaí ag pointe faoi leith ama.

(ii) Abairtí ceartaithe:

Dúradh gach duine nach n-éireodh leis. > **Dúradh/Dúirt gach duine**

Gabhadh na gardaí an fear > **Gabhadh** an fear./ **Ghabh na gardaí** an fear.

Míniú:

Níor cheart an briathar saor a úsáid nuair atá ainmní (gach duine; na gardaí) luaite ina dhiaidh. Ba cheart rogha a dhéanamh idir an dá struchtúr seo thíos. Ní féidir iad a mheascadh!

Briathar saor:

‘Dúradh nach n-éireodh leis’ (*It was said that he wouldn’t succeed*)

‘Gabhadh an fear’ (*The man was arrested*)

NÓ

Briathar + ainmní:

‘Dúirt gach duine nach n-éireodh leis’ (*Everyone said that he wouldn’t succeed.*)

‘Ghabh na gardaí an fear’ (*The guards arrested the man*).

(iii) Abairt cheartaithe: **Bhunaíodh Bunaíodh** an scoil sa bhliain 1895;

Níor **ghortaíodh gortaíodh** aon duine.

Míniú: Bhí foirm an tsaorbhriathair mícheart: Níor cheart séimhiú a chur ar an mbriathar saor i gcás briathra rialta san aimsir chaite, fiú tar éis ‘níor’, ‘ar’, srl.

B⁴: FOIRM CHEISTEACH/ DHIÚLTACH AN BHRIATHAIR

Abair cheartaithe: An **tógann dtógann?**

Míniú: Rinne mé botún a bhain le foirm cheisteach an bhriathair. Rinne mé dearmad go mbíonn urú ag teastáil tar éis 'An'.

Abair cheartaithe: **Ar chuaigh An ndeachaigh?**

Míniú: Rinne mé botún a bhain le foirm cheisteach an bhriathair neamhrialta san aimsir chaite. Rinne mé dearmad go bhfuil foirm cheisteach neamhrialta ag 'chuaigh' agus go n-úsáidtear 'An' roimhe, seachas 'Ar'.

Abair cheartaithe: Ní **téann théann**

Míniú: Rinne mé botún a bhain le foirm dhiúltach an bhriathair. Rinne mé dearmad go mbíonn séimhiú (h) ag teastáil tar éis 'Ní'.

Abair cheartaithe: Ní **rinne-dhearna**

Míniú: Rinne mé botún a bhain le foirm dhiúltach an bhriathair neamhrialta san aimsir chaite. Rinne mé dearmad go bhfuil foirm dhiúltach neamhrialta ag 'rinne'.

Abair cheartaithe: **Ní Níor** chaith

Míniú: Rinne mé botún a bhain le foirm dhiúltach an bhriathair san aimsir chaite: Rinne mé dearmad go n-úsáidtear 'Níor' le briathra rialta san aimsir chaite.

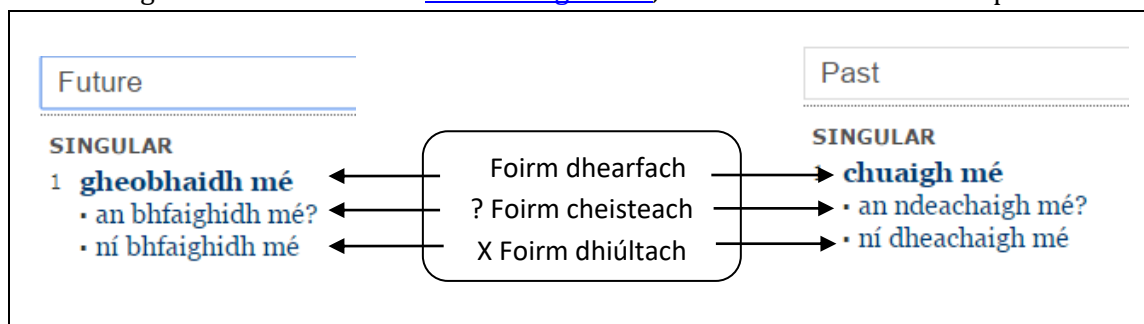
Chun an botún seo a cheartú:

- Féach na rialacha ar chárta na mbriathra thíos nó sna haonaid chuí in GGS:

Gramadach Gan Stró (GGS)

- An aimsir ghnáthchaite: Aonad 25
- An aimsir chaite: Aonad 11
- An aimsir láithreach agus gháthláithreach: Aonad 13
- An aimsir fháistineach: Aonad 18
- An modh coinníollach: Aonad 22

- Cuardaigh an fhoirm cheart ar www.teanglann.ie, mar atá le feiceáil sna samplaí seo:

B⁵: CAINT INDÍREACH/ CLAONINSINT

Abairt cheartaithe: Is dócha **tá go bhfuil** sé tábhachtach ...

Míniú: Rinne mé botún a bhain leis an gcaint indíreach/leis an gclaoninsint. Bíonn an chaint indíreach i gceist tar éis an fhrása 'Is dócha'. Mar sin, athraíonn 'tá' > 'go bhfuil':

Tá sé tábhachtach (*It is important*).

Is dócha go bhfuil sé tábhachtach (*I suppose that it is important*).

Abairt cheartaithe: Tá súil agam **gur rinne go ndearna** siad é.

Míniú: Rinne mé botún a bhain leis an gcaint indíreach/leis an gclaoninsint.

Úsáidtear 'gur' leis na briathra rialta san aimsir chaite, ach úsáidtear 'go' leis na briathra neamhrialta seo a leanas: go ndearna, go ndeachaigh, go raibh, go ndúirt, go bhfuair, go bhfaca.

Abairt cheartaithe: B'fhéidir **go bheadh go mbeadh** sé go maith ...

Míniú: Rinne mé botún a bhain leis an gcaint indíreach/leis an gclaoninsint. Ba cheart dom urú a chur ar an mbriathar tar éis 'go'.

Claoninsint/ An chaint indíreach – Seo roinnt rialacha le cabhrú leat

Seo roinnt frásaí coitianta a leanann an chlaoninsint iad:

Ceapaim/ Measaim/ Sílim/ Is dóigh liom (*I think that ...*)

Is dócha/ Is cosúil (*It is probable/ It seems that ...*)

Dúirt sé/ Deirtear/ Déarfainn (*He said/ It is said/ I'd say that...*)

Tá a fhios agam (*I know that...*)

Tá súil agam (*I hope that ...*)

B'fhéidir (*Maybe*)

<p>+ go/ nach gur/ nár</p>
--

Aimsir chaite: Gur /nár + h (*seachas ar na 6 bhriathar neamhrialta)

- Samplaí: gur tharla, gur chuir, gur léirigh, nár bhunaigh, nár ghoid, srl.)
- Baintear amach an *d'* ó thús an bhriathair (d'fhág > gur fhág, d'imir > gur imir)
- Ní chuirtear séimhiú ('h') ar an mbriathar saor san aimsir chaite (gur cailleadh, nár fágadh)
- * 6 bhriathar neamhrialta: go/nach + urú
 - Chuaigh > Dúirt sé go ndeachaigh/ nach ndeachaigh
 - Bhí > Is dócha go raibh/ nach raibh
 - Chonaic > Sílim go bhfaca/ nach bhfaca
 - Rinne > Déarfainn go ndearna/ nach ndearna
 - Fuair > Is cosúil go bhfuair/ nach bhfuair
 - Dúirt > Tá súil agam go ndúirt/ nach ndúirt

Gach aimsir eile: Go/ nach + urú

- Aimsir láithreach: téann > go dtéann; ní fhaigheann > nach bhfaigheann
- Aimsir fháistineach: tiocfaidh > go dtiocfaidh; ní íosfaidh > nach n-íosfaidh
- Modh coinníollach: cheannóinn > go gceannóinn; ní bhrisfeadh sé > nach mbrisfeadh sé
- Briathra neamhrialta:
 - Aimsir láithreach: Tá/ níl > go/nach bhfuil
 - Aimsir fháistineach: Gheobhaidh > go/nach bhfaighidh

*** Claoninsint na copaile – féach C⁴ thíos**

B6: AN CLÁSAL COIBHNEASTA

Samplaí den bhotún:

Abairt cheartaithe: Sin an áit **a bhí a raibh** mé i mo chónaí nuair **a raibh a bhí** mé óg.

Míniú: Ba cheart an fhoirm choibhneasta indíreach den bhriathar (raibh) a úsáid tar éis 'áit'.
Ba cheart an fhoirm choibhneasta dhíreach a úsáid tar éis 'nuair a'.

Abairt cheartaithe: Sin an rud is mó **a cuireann a chuireann** isteach orm.

Míniú: Ba cheart séimhiú ('h') a chur ar an mbriathar tar éis 'a', mar gheall gurb í an fhoirm choibhneasta dhíreach atá i gceist.

Abairt cheartaithe: Cabhraíonn siad le daoine **atá a bhfuil** deacrachtaí foghlama acu.

Míniú: Ba cheart an fhoirm choibhneasta indíreach den bhriathar a úsáid san abairt seo, mar gheall go bhfuil dhá chlásal i gceist agus go bhfuil an forainm réamhfhoclach 'acu' sa dara clásal ag tagairt siar don fhocal 'daoine' sa chéad chlásal.

Seo roinnt nótaí le cabhrú leat an pointe seo a thuiscint:

GG5 Aonad 16

Céim 1: Céard é an clásal coibhneasta?

Sa Bhéarla, úsáidtear focail faoi leith ar nós who, whose, which, srl. le dhá abairt nó dhá chlásal a cheangal le chéile agus leis an ngaol eatarthu a léiriú. Sa Ghaeilge, úsáidtear an briathar féin leis an gceangal seo a chruthú, ach baintear úsáid as an bhfoirm dhíreach nó indíreach den bhriathar le cineálacha éagsúla gaolta idir na habairtíní/ clásail a léiriú.

That is the person. He was on T.V.

That's the person **who** was on T.V.

That's the woman. Her son was on T.V.

That's the woman **whose** son was on T.V.

That's the man. I was talking to him.

That's the man **to whom** I was talking.

(nó That's the man I was talking **to**.)

Sin é an duine. Bhí sé ar an teilifís.

Sin é an duine **a bhí** ar an teilifís.

Sin í an bhean. Bhí a mac ar an teilifís.

Sin í an bhean **a raibh** a mac ar an teilifís.

Sin an fear. Bhí mé ag caint leis.

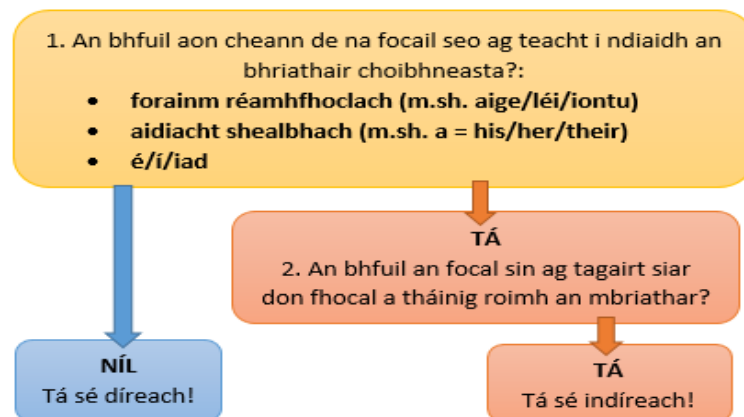
Sin an fear **a raibh** mé ag caint leis.

Céim 2: An clásal coibhneasta díreach nó indíreach atá i gceist?

(a) An bhfuil aon cheann de na focail seo ag teacht roimh an mbriathar?

	Díreach	Rogha (díreach nó indíreach)	Indíreach
Ceist-fhocail	Cad/Céard Conas Cathain/Cén uair Cé chomh minic	Cé Cé mhéad Cén fhad	Cén t-am Cén bhliain Cén lá
Cónaisc	Má Nuair		Cá/ Cén áit Cén fáth/ Cad chuige Cén chaoi Cé leis/ Cad faoi, srl.
Focail eile			Dá/Mura(r) Sula(r) Bealach/slí/caoi/dóigh Áit (+ réamhfocal intuigthe)

(b): Mura bhfuil aon cheann de na focail thuas i gceist, bain úsáid as na leideanna seo a leanas le cabhrú leat cinneadh a dhéanamh maidir leis an bhfoirm atá ag teastáil.

(c): An gcríochnaíonn an abairt Bhéarla ar réamhfhocal?

Má chríochnaíonn, seans maith go bhfuil clásal coibhneasta indíreach i gceist!

That's what I was talking about.

Sin an rud **a raibh** mé ag caint faoi.

That's the guy I was talking to.

Sin an leaid **a raibh** mé ag caint leis.

Is that the girl you went travelling with?

An í sin an cailín **a ndeachaigh** tú ag taisteal léi.

Céim 3: Céard í foirm an bhriathair sa chlásal coibhneasta díreach/ indíreach?

	Dearfach	Diúltach (díreach/indíreach)
DÍREACH	a + séimhiú ('h') ar an mbriathar (más féidir): Na leabhair a bhaineann leis an ábhar. Eisceachtaí: atá, a fuair, a deir, a dúirt, a déarfadh, a tógadh/a cuireadh (briathar saor, aimsir chaite)	Má bhíonn 'ar' sa cheist: nár + séimhiú Sin leabhar nár bhain mé úsáid as.
INDÍREACH	Smaoinigh ar fhoirm cheisteach an bhriathair... Má tá 'ar' sa cheist, fág é! (.i. aimsir chaite, briathra rialta). M.sh. Sin an aip ar bhain mé úsáid aisti. Má tá 'an' sa cheist, athraigh 'an' > 'a': (.i. 6 bhriathar neamhrialta san aimsir chaite agus gach aimsir eile) Na leabhair a mbainim úsáid astu An duine a ndeachaigh mé amach leis.	Má bhíonn 'an' sa cheist: nach + urú Na leabhair nach mbainim úsáid astu. An duine nach ndeachaigh mé amach leis.
*Foirmeacha coibhneasta na copail: Féach C⁵ thíos		

B7: AN BRIATHAR I BHFREAGRA CEISTE

Abairtí ceartaithe: An ndeachaigh tú amach aréir? **Níl. Ní dheachaigh.**

An bhfuil carr agat? **Is ea. Tá.**

Míniú: Níl aon fhocal faoi leith ar 'Yes' agus 'No' sa Ghaeilge. Ba cheart an briathar céanna atá sa cheist a úsáid arís sa fhreagra, m.sh.:

An ndéanann...? > Déanann./ Ní dhéanann.; An bhfuil...? > Tá./ Níl.

CÁRTA NA MBRIATHRA – GRÚPA 1: AN CHÉAD RÉIMNIÚ

Modh ordaitheach	Aimsir chaite	Aimsir láithreach	Aimsir fháistineach	Modh coinníollach	Ainm briathartha	Aidiacht bhriathartha
Cuir	Chuir / Cuireadh	Cuireann/ Cuirtear	Cuirfidh/ Cuirfear	Chuirfeadh / Chuirfí	cur	curtha
Caith	Chaith/ Caitheadh	Caitheann/ Caitear	Caithfidh/ Caithfear	Chaithfeadh/ Chaithfí	caitheamh	caite
Bain	Bhain/ Baineadh	Baineann/ Baintear	Bainfidh/ Bainfear	Bhainfeadh/ Bhainfí	baint	bainte
Tóg	Thóg/ Tógadh	Tógann/ Tógtar	Tógfaidh/ Tógfar	Thógfadh/ Thógfaí	tógáil	tógtha
Bris	Bhris/ Briseadh	Briseann/ Bristear	Brisfidh/ Brisfear	Bhrisfeadh/ Bhrisfí	briseadh	briste
Féach	D'fhéach/ Féachadh	Féachann/ Féachtar	Féachfaidh/ Féachfar	D'fhéachfadh/ D'fhéachfaí	féachaint	féachta
Éist	D'éist/ Éisteadh	Éisteannt/ Éistear	Éistfidh/ Éistfear	D'éistfeadh/ D'éistfí	éisteacht	éiste
Fan	D'fhan/ Fanadh	Fanann/ Fantar	Fanfaidh/ Fanfar	D'fhanfadh/ D'fhanfaí	fanacht	fanta
Fág	D'fhág/ Fágadh	Fágann/ Fágtar	Fágfaidh/ Fágfar	D'fhágfadh/ D'fhágfaí	fágáil	fágtha
Léigh	Léigh/ Léadh	Léann/ Léitear	Léifidh/ Léifear	Léifeadh/ Léifí	léamh	léite
Pléigh	Phléigh/ Pléadh	Pléann/ Pléitear	Pléifidh/ Pléifear	Phléifeadh/ Phléifí	plé	pléite
Brúigh	Bhrúigh/ Brúdh	Brúnn/ Brúitear	Brúfaidh/ Brúfar	Bhrúfadh/ Bhrúfaí	brú	brúite
Scríobh	Scríobh/ Scríobhadh	Scríobhann/ Scríobhtar	Scríobhfaidh/ Scríobhfar	Scríobhfeadh/ Scríobhfaí	scríobh	scríofa
Iarr	D'iarr/ Iarradh	Iarrann/ Iarrtar	Iarrfaidh/ Iarrfar	D'iarrfadh/ D'iarrfaí	iarraidh	iarrtha
Cas	Chas/ Casadh	Casann/ Castar	Casfaidh/ Casfar	Chasfadh/ Chasfaí	casadh	casta
Ól	D'ól/ Óladh	Ólann/ Óltar	Ólfaidh/ Ólfar	D'ólfadh/ D'ólfáí	ól	ólta
Buail	Bhuail/ Buailleadh	Buailleann/ Buailtear	Buailfidh/ Buailfear	Bhuailfeadh/ Bhuaifí	bualadh	buailte
Meas	Mheas/ Measadh	Measann/ Meastar	Measfaidh/ Measfar	Mheasfadh/ Mheasfaí	measadh	measta
Ceap	Cheap/ Ceapadh	Ceapann/ Ceaptar	Ceapfaidh/ Ceapfar	Cheapfadh/ Cheapfaí	ceapadh	ceaptha
Síl	Shíl/ Síleadh	Síleann/ Síltear	Sílfidh/ Sílfear	Shílfeadh/ Shílí	síleadh	sílte
Saoil	Saoil/ Scaoileadh	Scaoileann/ Scaoiltear	Scaoilfidh/ Scaoilfear	Scaoilfeadh/ Scaoilí	scaoileadh	scaoilte
Teip	Theip	Teipeann	Teipfidh	Theipfeadh	teipeadh	teipthe
Mol	Mhol/ Moladh	Molann/ Moltar	Molfaidh/ Molfar	Mholfadh/ Mholfaí	moladh	molta
Creid	Chreid/ Creideadh	Creideann/ Creidtear	Creidfidh/ Creidfear	Chreidfeadh/ Chreidfí	creidiúint	creidte
Tuig	Thuig/ Tuigeadh	Tuigeann/ Tuigtear	Tuigfidh/ Tuigfear	Thuigfeadh/ Thuigfí	tuiscint	tuigthe
Braith	Bhraith/ Braithheadh	Braithéann/ Braitear	Braithfidh/ Braithfear	Bhraithfeadh/ Bhraithfí	brath	braite
Lig	Lig/ Ligeadh	Ligeann/ Ligtear	Ligfidh/ Ligfear	Ligfeadh/ Ligfí	ligean	ligthe
Sábháil	Shábháil/ Sábháladh	Sábhálann/ Sábháiltear	Sábhálfaidh/ Sábhálfar	Shábhálfadh/ Shábhálfáí	sábháil	sábháilte
Tiomáin	Thiomáin/ Tiomáineadh	Tiomáineann/ Tiomáinte	Tiomáinfidh/ Tiomáinfear	Thiomáinfeadh/ Thiomáinfí	tiomáint	tiomáinte
Taispeáin	Thaispeáin/ Taispeánadh	Taispeánann/ Taispeántar	Taispeánfaidh/ Taispeánfar	Thaispeánfadh/ Thaispeánfaí	taispeáint	taispeánta
? X: Indíreach:	AR + H (gan d') NÍOR + H (gan d') GUR + H (gan d') *Ní chuirtear h ar an BS	AN + URÚ NÍ + H GO/ NACH + URÚ	AN + URÚ NÍ + H GO/ NACH + URÚ	AN + URÚ NÍ + H GO/ NACH + URÚ	= "ing" / infinideach	= -ed (<i>past participle</i>)

CÁRTA NA MBRIATHRA - GRÚPA 2: AN DARA RÉIMNIÚ

Modh ordaitheach	Aimsir chaite	Aimsir láithreach	Aimsir fháistineach	Modh coinníollach	Ainm briathartha	Aidiacht bhriathartha
Aistrigh	D'aistrigh/ Aistríodh	Aistríonn/ Aistrítear	Aistroidh/ Aistrefar	D'aistreadh/ D'aistrefaí	aistriú	aistrithe
Athraigh	D'athraigh/ Athraíodh	Athraíonn/ Athraítear	Athróidh/ Athrófar	D'athródh/ D'athrófaí	athrú	athraithe
Beartaigh	Bheartaigh/ Beartaíodh	Beartaíonn/ Beartaítear	Beartóidh/ Beartófar	Bheartódh/ Bheartófaí	beartú	beartaithe
Breathnaigh	Bhreachnaigh/ Breathnaíodh	Breathnaíonn/ Breathnaítear	Breathnóidh/ Breathnófar	Bhreachnódh/ Bhreachnófaí	breathnú	breathnaithe
Bunaigh	Bhunaigh/ Bunaíodh	Bunaíonn/ Bunaítear	Bunóidh/ Bunófar	Bhunódh/ Bhunófaí	bunú	bunaithe
Cabhraigh	Chabhraigh/ Cabhraíodh	Cabhraíonn/ Cabhraítear	Cabhróidh/ Cabhrófar	Chabhródh/ Chabhrófaí	cabhrú	cabhraithe
Cearthaigh	Cheartaigh/ Ceartaíodh	Ceartaíonn/ Ceartaítear	Ceartóidh/ Ceartófar	Cheartódh/ Cheartófaí	ceartú	ceartaithe
Ceistigh	Cheistigh/ Ceistíodh	Ceistíonn/ Ceistítear	Ceisteoidh/ Ceisteofar	Cheisteodh/ Cheisteofaí	ceistiú	ceistithe
Críochnaigh	Chríochnaigh/ Críochnaíodh	Críochnaíonn/ Críochnaítear	Críochnóidh/ Críochnófar	Chríochnódh/ Chríochnófaí	críochnú	críochnaithe
Cuardaigh	Chuardaigh/ Cuardaíodh	Cuardaíonn/ Cuardaítear	Cuardóidh/ Cuardófar	Chuardódh/ Chuardófaí	cuardach	cuardaithe
Cuimhnigh	Chuimhnigh/ Cuimhníodh	Cuimhníonn/ Cuimhnítear	Cuimhneoidh/ Cuimhneofar	Chuimhneodh/ Chuimhneofaí	cuimhneamh	cuimhnithe
Éirigh	D'éirigh	Éiríonn	Éireoidh	D'éireodh/ D'éireofaí	éirí	éirithe
Fiafraigh	D'fhiafraigh/ Fiafraíodh	Fiafraíonn/ Fiafraítear	Fiafróidh/ Fiafrófar	D'fhiafródh/ D'fhiafrófaí	fiafraí	fiafraithe
Foghlaim	D'fhoghlaim/ Foghlaimíodh	Foghlaimíonn/ Foghlaimítear	Foghlaimíodh/ Foghlaimíofar	D'fhoghlaimíodh/ D'fhoghlaimíofaí	foghlaim	foghlamtha
Imigh	D'imigh/ Imíodh	Imíonn/ Imítear	Imeoidh/ Imeofar	D'imeodh/ D'imeofaí	imeacht	imithe
Léirigh	Léirigh/ Léiríodh	Léiríonn/ Léirítear	Léireoidh/ Léireofar	Léireodh/ Léireofaí	léiriú	léirithe
Mothaigh	Mhotaigh/ Mothaíodh	Mothaíonn/ Mothaítear	Mothóidh/ Mothófar	Mhothódh/ Mhothófaí	mothú	mothaithe
Oibrigh	D'oibrigh/ Oibríodh	Oibríonn/ Oibrítear	Oibreoidh/ Oibreofar	D'oibreodh	obair/ oibriú	oibrithe
Teastaigh	Theastaigh	Teastaíonn	Teastóidh	Theastódh	teastáil	
Tosaigh	Thosaigh/ Tosaíodh	Tosaíonn/ Tosaítear	Tosóidh/ Tosófar	Thosódh/ Thosófaí	tosú	tosaithe
Ullmhaigh	D'ullmhaigh/ Ullmhaíodh	Ullmhaíonn/ Ullmhaítear	Ullmhóidh/ Ullmhófar	D'ullmhódh/ D'ullmhófaí	ullmhú	ullmhaithe
Freastail	D'fhreastail/ Freastalaíodh	Freastalaíonn/ Freastalaítear	Freastalóidh/ Freastalófar	D'fhreastalódh	freastal	freastalaithe
Ceangail	Cheangail/ Ceanglaíodh	Ceanglaíonn/ Ceanglaítear	Ceanglóidh/ Ceanglófar	Cheanglódh/ Cheanglófaí	ceangal	ceangailte
Oscail	D'oscail/ Osclaíodh	Osclaíonn/ Osclaítear	Oslóidh/ Oslófar	D'osclódh/ D'osclófaí	oscailt	oscailte
Imir	D'imir/ Imríodh	Imríonn/ Imrítear	Imreoidh/ Imreofar	D'imreodh/ D'imreofaí	imirt	imeartha
Inis	D'inis/ Insíodh	Insíonn/ Insítear	Inseoidh/ Inseofar	D'inseodh/ D'inseofaí	insint	inste
Taitin	Thaitin	Taitníonn	Taitneoidh	Thaitneodh	taitneamh	
Labhair	Labhair/ Labhraíodh	Labhraíonn/ Labhraítear	Labhróidh/ Labhrófar	Labhródh/ Labhrófaí	labhairt	labhartha
?	AR + H (gan d')	AN + URÚ	AN + URÚ	AN + URÚ	= "ing" /	= -ed (<i>past participle</i>)
X:	NÍOR + H (gan d')	NÍ + H	NÍ + H	NÍ + H	infinideach	
Indíreach:	GUR + H (gan d')	GO/ NACH + ÚRÚ	GO/ NACH + ÚRÚ	GO/ NACH + ÚRÚ		
	*Ní chuirtear h ar an BS					

CÁRTA NA MBRIATHRA - GRÚPA 3: NA BRIATHRA NEAMHRIALTA

*Ní thugtar na foirmeacha diúltacha agus ceisteacha sa tábla seo, ach amháin má tá siad an-neamhrialta.

Modh ordaitheach	Aimsir chaite	Aimsir láithreach	Aimsir fháistineach	Modh coinníollach	Ainm briathartha	Aidiacht bhriathartha
1. Téigh	Chuaigh/ Chuathas An ndeachaigh?/ An ndeachthas? Ní dheachaigh/ Ní dheachthas	Téann/ Téitear	Rachaidh/ Rachfar	Rachadh/ Rachfaí	dul	dulta
2. Faigh	Fuair/ Fuarthas An bhfuair? /An bhfuarthas? Ní bhfuair/ Ní bhfuarthas	Faigheann/ Faightear	Gheobhaidh/ Gheofar An bhfaighidh?/ An bhfaighfear? Ní bhfaighidh/ Ní bhfaighfear	Gheobhadh/ Gheofaí An bhfaigheadh/ An bhfaighfí? Ní bhfaigheadh/ Ní bhfaighfí	fáil	faighte
3. Feic	Chonaic/ Chonacthas An bhfaca? An bhfacthas? Ní fhaca/ Ní fhacthas	Feiceann/ Feictear	Feicfidh/ Feicfear	D'fheicfeadh/ D'fheicfí	feiceáil	feicthe
4. Bí	Bhí/ Bhíothas An raibh? / An rabhthas? Ní raibh/ Ní rabhthas	Tá/ Táthar (anois) An bhfuil?/ An bhfuiltear? Níl / Níltear Bíonn/ Bítear (de ghnáth)	Beidh/ Beifear	Bheadh/ Bheifí	a bheith	
5. Abair	Dúirt/ Dúradh An ndúirt?/ An ndúradh? Ní dúirt/ Ní dúradh	Deir/Deirtear An ndeir?/ An ndeirtear? Ní deir/ Ní deirtear	Déarfaidh/ Déarfear An ndéarfaidh?/ An ndéarfear? Ní déarfaidh/ Ní déarfear	Déarfadh/ Déarfáí An ndéarfadh?/ An ndéarfáí Ní déarfadh/ Ní déarfáí	rá	ráite
6. Déan	Rinne/ Rinneadh An ndearna?/ An ndearnadh? Ní dhearna/ Ní dhearnadh	Déanann/ Déantar	Déanfaidh/ Déanfar	Dhéanfadh/ Dhéanfaí	déanamh	déanta
7. Tar	Tháinig/ Thángthas	Tagann/ Tagtar	Tiocfaidh/ Tiocfar	Thiocfadh/ Thiocfaí	teacht	tagtha
8. Clois	Chuala/ Chualathas	Cloiseann/ Cloistear	Cloisfidh/ Cloisfear	Chloisfeadh/ Chloisfí	cloisteáil	cloiste
9. Tabhair	Thug/ Tugadh	Tugann/ Tugtar	Tabharfaidh/ Tabharfar	Thabharfadh/ Thabharfaí	tabhairt	tugtha
10. Ith	D'ith/ Itheadh	Itheann/ Itear	Íosfaidh/ Íosfar	D'íosfadh/ D'íosfaí	ithe	ite
11. Beir	Rug/ Rugadh	Beireann/ Beirtear	Béarfaidh/ Béarfear	Bhéarfadh/ Bhéarfáí	breith	beirthe

C. AN CHOPAIL

C¹: AN CHOPAIL (IS, BA, GUR) V AN BRIATHAR 'BÍ' (BHÍ, TÁ, GO BHFUIL, BEIDH)

Samplaí:

Abairtí ceartaithe:

Tá siad mo chuid smaointe féin > **Is iad** mo chuid smaointe féin **iad**.

Tá mé as Maigh Eo > **Is as** Maigh Eo mé.

An bhfuil tusa an múinteoir? > **An tusa** an múinteoir?

Níl muid cairde níos mó > **Ní** cairde muid níos mó.

Ceapaim **go bhfuil** sé an rud is fearr > Ceapaim **gurb é** an rud is fearr **é**.

Bhí sé an tasc ab fhearr > **Ba é** an tasc ab fhearr **é**.

Míniú: Ba cheart dom an chopail a úsáid sna habairtí seo in ionad an bhriathair 'bí'.

Nótaí breise:

We use 'Is' (an chopail) to say WHO someone is, WHAT someone or something is, or WHERE they're FROM.

Or in other words, we use 'Is' for the following two structures:

Is "ainmfhocal" é.

Is "as áit" é.

Mar shampla:

Is Éireannach **é**.

Ní Meiriceánach **é**.

Is as Mulach Íde **é**.

Is fear óg **é**.

Is aisteoir agus scríbhneoir **é**.

Is mac **é** le Brendan Gleeson.

Is é an príomhaisteoir **é** sa scannán *About Time*.

An aisteoir maith é?

Tá sé ard.

Tá sé 34 bliana d'aois.

Tá sé ina chónaí i mBaile Átha Cliath.

Tá sé saibhir agus cáiliúil.

Níl sé pósta.

Tá sé in *Star Wars* agus *Harry Potter*.

An bhfuil sé dathúil?

Nóta:

Is féidir an struchtúr '(Is) X **atá ann/ inti**' a úsáid go minic in ionad struchtúr na copaille, m.sh.:

Éireannach **atá ann**.

Aisteoir maith **atá ann**.

Ní Meiriceánach **atá ann**.

Fear óg **atá ann**.

Mac le Brendan Gleeson **atá ann**.

Sampla:

Botún: ~~Is é The Hangover scannán iontach.~~

Abairt cheartaithe: Is scannán iontach é The Hangover.

Míniú: Bhain mé úsáid as an gcopail, ach bhí botún agam a bhain le struchtúr na habairte ina raibh an chopail. Bhí mé ag iarraidh ‘*The Hangover is A great film*’ a rá. Mar sin, is abairt aicme a bhí i gceist agus tagann an aicme ‘scannán maith’ díreach tar éis na copail. Dá mbeinn ag iarraidh ‘*The Hangover is THE best film*’ a rá, abairt ionannais a bheadh i gceist agus thiocfadh ‘The Hangover’ díreach tar éis na copail ag tús na habairte. Léiríonn an bosca thíos an difríocht idir an dá struchtúr seo:

Abairt aicme (classification i.e. X is <u>a</u> Y)	Abairt ionannais (identification, i.e. X is <u>the/my</u> Y)
<p data-bbox="300 887 758 958"><i>The Hangover</i> is <u>A</u> good film Is <u>scannán maith</u> é <u>The Hangover</u>.</p> <p data-bbox="236 1003 762 1037">An catagóir nó aicme: ‘scannáin mhaithe’:</p> <div data-bbox="256 1041 614 1377"> </div> <div data-bbox="624 1193 804 1323" style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;"> <p>Is ceann acu é ‘The Hangover’.</p> </div> <p data-bbox="236 1429 805 1541">(*There are lots of good films and The Hangover is just one of them. The category ‘good film’ comes first in the sentence in Irish.)</p>	<p data-bbox="850 887 1366 958"><i>The Hangover</i> is <u>THE</u> best film. Is é <u>The Hangover</u> an <u>scannán is fearr</u>.</p> <div data-bbox="890 1041 1366 1384"> </div> <p data-bbox="842 1429 1366 1541">(The Hangover = <u>the</u> best, so it comes first in the sentence in Irish, just as in the English sentence structure.)</p>

C³: FOIRM NA COPAILE (IS/ NÍ/ BA/ NÍOR)

N.B. Tá achoimre ar fhoirmeacha na copaille ar fad (i.e. pointí C³, C⁴, C⁵ agus C⁶) ar an gcéad leathanach eile.

GG5 Aonad 21

Abairt cheartaithe: **Ba mhaith Is maith** liom an Ghaeilge.

Míniú: **Is maith** = *I like* (aimsir láithreach); **Ba mhaith** = *I would like* (modh coinníollach)

Sa chás seo, bhí mé ag iarraidh '*I like Irish*' a rá. Ba cheart dom an aimsir láithreach a úsáid mar sin.

Abairt cheartaithe: **An Ar** mhaith leat teacht amach anocht?

Míniú: **An maith** = *Do you like?* (aimsir láithreach); **Ar mhaith** = *Would you like?* (modh coinníollach).

Sa chás seo, bhí mé ag iarraidh '*Would you like to come out*' a rá. Mar sin, ba cheart dom an modh coinníollach a úsáid.

Abairt cheartaithe: **Ní Níor** chóir duit é sin a dhéanamh.

Míniú: **Ní cóir duit** = *It is not right for you ...* (aimsir láithreach); **Níor chóir** = *It would not be right for you i.e. you shouldn't* (modh coinníollach).

Sa chás seo, bhí mé ag iarraidh '*You shouldn't*' a rá. Mar sin, ba cheart dom an modh coinníollach a úsáid.

C⁴: CLAONINSINT NA COPAILE (GUR/ GURB(H)/ NACH/ NÁR(BH))

Abairt cheartaithe: Ceapaim **is-gur** rud maith é.

Míniú: Rinne mé botún a bhain le claoninsint na copaille. Bíonn claoninsint i gceist tar éis frásaí ar nós 'Ceapaim', 'Is dócha', 'Tá súil agam', srl.

Nuair a bhíonn claoninsint i gceist, athraíonn is > gur, m.sh. **Is** fear é. > Ceapaim **gur** fear é.

Abairt cheartaithe: Is dócha **gur gurb** é sin an rud is tábhachtaí.

Míniú: Rinne mé botún a bhain le claoninsint na copaille. Bhain mé úsáid as foirm indíreach na copaille 'gur' ach rinne mé dearmad go n-athraíonn 'gur' > 'gurb' roimh é/í/iad agus roinnt focal eile a thosaíonn ar ghuta.

C⁵: FOIRM CHOIBHNEASTA NA COPAILE

Abairt cheartaithe: Sin an post **gur ba** mhaith liom a dhéanamh.

Míniú: Rinne mé botún a bhain le foirm choibhneasta na copaille. Is é an clásal coibhneasta díreach san aimsir chaite atá i gceist san abairt seo. Mar sin, níor cheart an mhír 'ba' a athrú.

Abairt cheartaithe: Ar chuala tú faoin duine **is ar** féidir leis 10 dteanga a labhairt?

Míniú: Rinne mé botún a bhain le foirm choibhneasta na copaille. San abairt seo, caithfear an focal 'duine' + 'is féidir leis' a cheangal le chéile. Is forainm réamhfhoclach é 'leis' agus tá sé ag tagairt siar don fhocal 'duine'; mar sin, is clásal coibhneasta indíreach atá i gceist.

Athraíonn 'is' > 'ar' sa chlásal coibhneasta indíreach, agus ní bhíonn séimhiú ('h') ina dhiaidh.

C⁶: +/- SÉIMHIÚ TAR ÉIS NA COPAILE

Abairt cheartaithe: Ba **múinteoir mhúinteoir** í mo sheanmháthair.

Míniú: Rinne mé botún a bhain leis an gcopail san aimsir chaite – rinne mé dearmad go mbíonn séimhiú tar éis 'ba'.

Abairt cheartaithe: An **mhaith maith** leat *One Direction*?

Míniú: Rinne mé botún a bhain leis an gcopail san aimsir láithreach. 'An maith' (*Do you like?*) a bhí i gceist. Mar sin, níor cheart dom 'h' a chur ar an bhfocal 'maith'.

Foirmeacha na copaille – Achoimre				
	Aimsir láithreach / Aimsir fháistineach		Aimsir chaite/ Aimsir ghnáthchaite/ Modh coinníollach	
	Dearfach	Diúltach	Dearfach	Diúltach
Bunfhoirmeacha	<p>Is</p> <ul style="list-style-type: none"> • Is múinteoir í. • Is é sin an fáth a bhfuil mé anseo. 	<p>Ní</p> <p>(+h roimh é/í/iad, aidiacht nó dobhriathar dar tús guta)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ní drochduine é. • Ní hé sin an rud is measa faoi. • Ní hamháin ... 	<p>Ba (+ h)</p> <p>(B' roimh ghuta/f+guta, seachas na forainmneacha é/ í /iad)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ba mhaith liom • Ba é sin an rud ab fhearr faoi. • B'álainn / B'fhearr 	<p>Níor (+ h)</p> <p>(Níorbh roimh ghuta/f+guta)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Níor chóir duit é sin a rá. • Níorbh é sin a bhí uaim. • Níorbh aon iontas é. • Níorbh fhéidir liom é a fháil.
Ceisteanna	<p>An</p> <ul style="list-style-type: none"> • An mac léinn tú? • An é sin do charrsa? 	<p>Nach (gan urú)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nach bocht an scéal é? • Nach é an rud céanna é? 	<p>Ar (+h)</p> <p>(Arbh roimh ghuta/f+guta)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ar chomórtas mór é? • Arbh fhearr leat fanacht ansin? • Arbh í Orla a rinne an socrú? 	<p>Nár (+ h)</p> <p>(Nárbh roimh ghuta/f+guta)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nár dheas an lá é? • Nárbh aoibhinn duit! • Nárbh fhearr tiomáint ann?
Claoninsint	<p>gur</p> <p>(gurb roimh é/í/iad, aidiacht nó dobhriathar dar tús guta)</p> <ul style="list-style-type: none"> • B'fhéidir gur botún é. • Ceapaim gurb é sin an rud is fearr. 	<p>nach (gan urú)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Is dócha nach drochscéala é. • Tá a fhios agat nach é sin an rud a bhí ag cur as dó! 	<p>gur/ go mba (+ h)</p> <p>(gurbh roimh ghuta/f+guta)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Déarfainn gur cheart an duais a thabhairt dó. 	<p>nár (+ h)</p> <p>(nárbh roimh fhorainm nó aidiacht dar tús guta)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Is dócha nár ghá é a rá. • B'fhéidir nárbh fhéidir leis í a fheiceáil.
Foirm choibhneasta dhíreach	<p>is</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sin an ceol is maith liom. • Sin an rud is féidir leat a dhéanamh. 	<p>nach (gan urú)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sin rud nach féidir liom a dhéanamh. • Sin rud nach maith liom ar chor ar bith. 	<p>ba (+ h)</p> <p>(ab roimh ghuta/f+guta)</p> <ul style="list-style-type: none"> • An post ba mhaith liom a fháil. • An rud ab fhearr liom faoi... 	<p>nár (+ h)</p> <p>(nárbh roimh fhorainm nó aidiacht dar tús guta)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sin scéal nárbh fhéidir a chreidiúint. • Is ábhar é nár cheart faillí a dhéanamh ann.
Foirm choibhneasta indéireach	<p>ar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sin an cailín ar maith léi ceol. • Sin an duine ar polaiteoir a mháthair. 		<p>ar (+ h)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chonaic mé post ar mhaith liom cur isteach air. 	

Sampla:**Abairtí ceartaithe:**

An as Má Nuad thú? ~~Ní.~~ **Ní hea.**

An tusa a bhí ag an doras? ~~Is ea.~~ **Is mé.**

Míniú: Níl aon fhocail faoi leith ar ‘Yes’ agus ‘Nó’ sa Ghaeilge. Baintear úsáid as an mbriathar céanna a úsáidtear sa cheist le freagra a thabhairt ar an gceist. Baineann na ceisteanna seo thuas le struchtúr na copail.

Sa chéad sampla, tosaíonn an cheist le ‘An as ...?’ Is iad ‘Is ea./’Ní hea.’ na freagraí cearta ar an gceist seo. Sa dara sampla, tosaíonn an cheist le ‘An + forainm’. Ba cheart ‘Is/Ní + forainm’ a thabhairt mar fhreagra mar sin. Tá achoimre thíos ar na rialacha a bhaineann le ceisteanna copailéacha a fhreagairt.

Achoimre ar na rialacha:

Ceist	Freagra
An + ainmfhocal: <ul style="list-style-type: none"> • An scannán maith é? • An scríbhneoir maith tú? 	Is ea. / Ní hea.
An + reamhfhocal: <ul style="list-style-type: none"> • An as Co. na Mí thú? 	
An + aidiacht: <ul style="list-style-type: none"> • An maith leat scannáin? • An fearr leat an Ghaeilge ná an Fhaincis? • Nach deas an lá é? 	Is/ Ní + aidiacht <ul style="list-style-type: none"> • Is maith./ Ní maith. • Is fearr./ Ní fearr. • Is deas/ ní deas.
An + forainm/ forainm réamhfhoclach: <ul style="list-style-type: none"> • An tusa Seán? • An é sin Donald Trump? • An í sin an teagascóir? • An leatsa é sin? 	Is/ Ní + forainm/forainm réamhfhoclach: <ul style="list-style-type: none"> • Is mé./ Ní mé. • Is é./ Ní hé. • Is í./ Ní hí. • Is liom/ Ní liom.

AB. AN T-AINM BRIATHARHA

Nóta: Cén áit ar féidir foirm an ainm bhriathartha a aimsiú nó a sheiceáil?

GG5 Ich 224-7

Téigh go dtí www.teanglann.ie, agus cuardaigh an briathar. Ansin, cliceáil ar ‘grammar’/ ‘gramadach’ agus feicfidh tú an t-ainm briathartha faoin teideal ‘verbal noun’/ ‘ainm briathartha’, mar atá le feiceáil anseo thíos:

Search for a word in Irish or English.

 teanglann.ie
DICTIONARY AND LANGUAGE LIBRARY

Similar words: céannaigh · beannaigh · cannaigh · ceansaigh · cearnaigh

 Foclóir Gaeilge-Béarla
Ó Dónaill, 1977

 English-Irish Dictionary
de Bhaldráithe, 1959

 An Foclóir Beag
Ó Dónaill & Ua Maoileoin, 1991

 Grammar

 Pronunciation

GRAMMAR WIZARD
⌵

ceannaigh could be a grammatical form of: **ceannach** »

ceannaigh
• VERB

VERBAL NOUN
ceannach

VERBAL ADJECTIVE
ceannaithe

céanna
ceannach
ceannachán
céannacht
ceannadhairt
ceannachairh

AB¹: AG + AINM BRIATHARHA

Abairt cheartaithe: Bhí duine éigin **ag éist**-**ag éisteacht** leis an gcomhrá.

Míniú: Rinne mé botún a bhain le foirm an ainm bhriathartha tar éis ‘ag’.

éist = an modh ordaitheach (*listen!*); ag éisteacht = ainm briathartha (*listening*)

‘Someone was *listening* to the conversation’ a bhí i gceist agam.

Mar sin, ba cheart dom an t-ainm briathartha ‘éisteacht’ a úsáid.

Abairt cheartaithe: Bím **ag fhoghlaim** **ag foghlaim** stór focal nua i gcónaí.

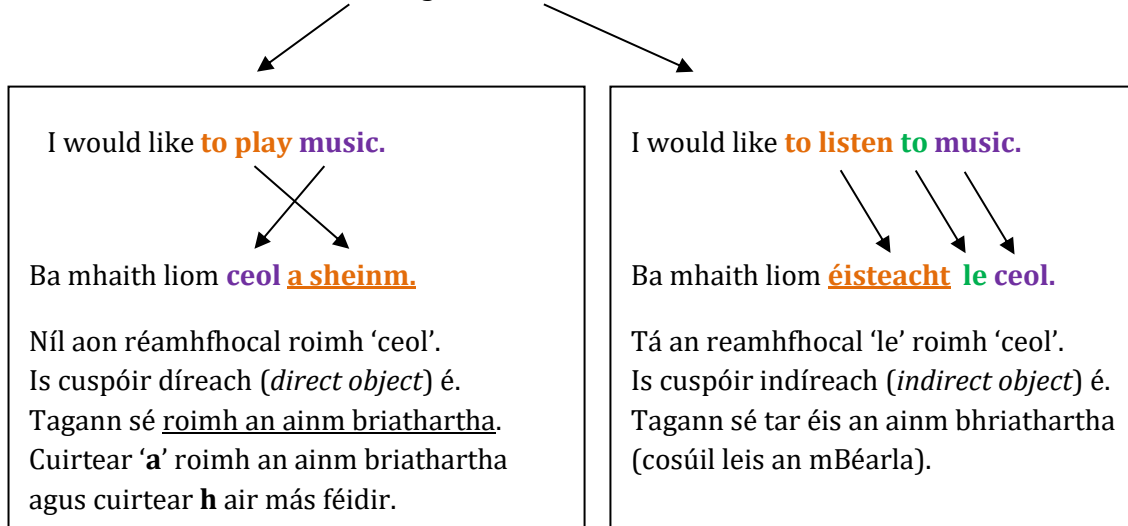
Míniú: Rinne mé botún a bhain le foirm an ainm bhriathartha tar éis ‘ag’. Níor cheart dom séimhiú (h) a chur ar an ainm briathartha tar éis ‘ag’.

AB²: AN T-AINM BRIATHARHA MAR INFINIDEACH (A DHÉANAMH = TO DO)

Úsáidtear an t-ainm briathartha sa Ghaeilge go minic san áit a mbíonn infinideach nó 'infinitive' an bhriathair sa Bhéarla (.i. *to make*, *to go*, *to get*, etc.)

M.sh. *I want to go home.* = Ba mhaith liom **dul** abhaile.
(*'to go'* = *infinitive* sa Bhéarla = an t-ainm briathartha 'dul' sa Ghaeilge)

Tá **dhá struchtúr** infinideacha ag baint leis an ainm briathartha:

Samplaí de bhotúin choitianta a bhaineann leis an struchtúr seo:

Abairt cheartaithe: Bhí mé ag iarraidh é **a inis a insint** duitse ar dtús.

Míniú: Rinne mé botún a bhain le foirm an ainm bhriathartha mar infinideach.

inis = an modh ordaitheach (*tell!*); a insint = ainm briathartha, infinideach (*to tell*)

'I wanted **to tell** you' a bhí i gceist agam.

Mar sin, ba cheart dom an t-ainm briathartha 'a insint' a úsáid.

Abairt cheartaithe: Mholfainn duit ríomhphost **a chuir a chur** chuig an teagascóir.

Míniú: Rinne mé botún a bhain le foirm an ainm bhriathartha mar infinideach.

chuir = aimsir chaite (*put/sent*); a chur = ainm briathartha, infinideach (*to put/send*)

'I'd advise you **to send** an email' a bhí i gceist agam. Mar sin, ba cheart dom an t-ainm

briathartha 'a chur' a úsáid.

Abairt cheartaithe: Ba mhaith liom **faigh torthaí maithe torthaí maithe a fháil**.

Míniú: Rinne mé botún a bhain le foirm agus struchtúr infinideach an ainm bhriathartha.

faigh = an modh ordaitheach (*get!*); a fháil = ainm briathartha, infinideach (*to get*)

'I would like **to get** good results' a bhí i gceist agam. Mar sin, ba cheart dom an t-ainm

briathartha 'a fháil' a úsáid. Ba cheart an cuspóir 'torthaí maithe' a chur roimh an ainm briathartha.

Abairt cheartaithe: Tá sé éasca **cairde nua a bhualadh le bualadh le cairde nua**.

Míniú: Rinne mé botún a bhain le struchtúr infinideach an ainm bhriathartha.

Tagann an réamhfhocail 'le' tar éis 'bualadh' nuair is é an chiall 'to meet' atá i gceist. Mar sin,

ba cheart an t-ainm briathartha a chur chun tosaigh. Níor cheart 'a' a chur roimhe ná séimhiú a chur air.

Leanann an struchtúr infinideach na frásaí seo i gcónaí:	Seo samplaí úsáideacha den struchtúr infinideach
<p>Tar éis dom/ Tá mé tar éis Bhí orm Caithfidh mé Ba mhaith liom Ba bhreá liom D'éirigh liom/ Theip orm Is féidir liom/ Ní féidir liom D'fhéadfainn Beidh mé ábalta Tá sé ar intinn agam Tá sé i gceist agam Tá mé chun Bhí mé ar tí Tá mé ag súil le Dúirt sí liom (gan) D'iarr sí orm (gan) Ar mhiste leat (gan) Mhol sí dom (gan) Ba chóir dom/duit</p>	<p>dearmad a dhéanamh air teachtaireacht a chur chuige an cúrsa a chríochnú ticéad a cheannach marcanna maithe a fháil an tasc a thabhairt don teagascóir rud éigin a rá foighne a bheith agam/agat</p> <p>imeacht dul amach cabhrú leat labhairt leis bualadh le mo chara féachaint ar an teilifís fanacht léi éisteacht leis an gcomhrá glaoch ar mo mháthair smaoineamh ar rud éigin</p>
<p><i>*Leid: Cuir frása ón gcéad cholún thuas le frása ón dara colún chun abairt a chumadh.</i></p>	

AB³: LE + AINM BRIATHARTHA (LE DÉANAMH = TO BE DONE)

Abairt cheartaithe: Tá a lán oibre **a dhéanamh le déanamh** agam.

Míniú: Scríobh mé 'a dhéanamh' seachas 'le déanamh'.

Bhí mé ag iarraidh 'I have a lot of work to do/ to be done' a rá. Nuair atá rud éigin 'to be done' úsáidtear an struchtúr 'Tá ... le + ainm briathartha (agam)'. Seo roinnt samplaí eile:

Tá tráchtas le scríobh agam = I have a thesis to write/ to be written.

Níl aon phoist le fáil in Éirinn = There are no jobs to be had in Ireland.

Tá airgead le tuilleamh san Astráil = There is money to be earned in Australia.

Tá scéal le hinsint agam duit = I've a story to tell you.

Tá tionchar an chúlaithe eacnamaíochta le feiceáil gach áit = The effects of the recession are to be seen everywhere.

Bhí an teannas le brath eatarthu = The tension was to be felt between them.

Bhí tú le bheith anseo uair an chloig ó shin = You were supposed to have been here an hour ago.

Abairt cheartaithe: Tá spriocanna faoi leith **le bhaint le baint** amach.

Míniú: Ní chuirtear séimhiú (h) ar chonsan tar éis 'le'.

Abairt cheartaithe: Níl rud ar bith **le-ithe le hithe** sa teach.

Míniú: Ba cheart réamhlitir 'h' a chur ar ainm briathartha a thosaíonn ar ghuta tar éis 'le'.

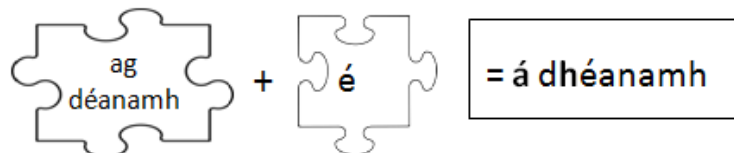
Nóta: Tá dhá chiall ag baint le ‘á + ainm briathartha’.

(i) *-ING + it/him/ her/ them*
Tá mé **á dhéanamh**
= *I am doing it*

(ii) *being done*
Tá an scannán **á dhéanamh** anseo
= *The film is being made here.*

(i) Abairtí ceartaithe: Bíonn muid ar fad **ag déanamh é á dhéanamh**; Ná bí **ag rá é á rá** sin.

Míniú: Ní féidir forainm (mé/ tú/ é/ í/ muid/ sibh/ iad/ seo/ sin) a chur díreach tar éis an ainm bhriathartha. Caithfear an struchtúr seo a leanas a úsáid:

Seo na foirmeacha ar fad a bhaineann leis an struchtúr seo:

Ag ceartú + mé = do mo cheartú	Ag athrú + mé = do m' athrú
Ag ceartú + tú = do do cheartú	Ag athrú + tú = do d' athrú
Ag ceartú + é = á cheartú	Ag athrú + é = á athrú
Ag ceartú + í = á ceartú	Ag athrú + í = á h athrú
Ag ceartú + muid = dár g ceartú	Ag athrú + muid = dár n -athrú
Ag ceartú + sibh = do bhur g ceartú	Ag athrú + sibh = do bhur n -athrú
Ag ceartú + iad = á g ceartú	Ag athrú + iad = á n -athrú
Ag ceartú + seo = á cheartú seo	Ag athrú + sin = á athrú sin

Seo roinnt samplaí eile in abairtí:

I don't want it (tae – firinsneach) = Níl mé á iarraidh.

Were you looking for me? = An raibh tú do mo lorg?

I've been playing it (peil – baininsneach) for 3 years = Tá mé á himirt le trí bliana anuas.

I'll be starting it (an cúrsa – firinsneach) on Monday = Beidh mé á thosú Dé Luain.

You were wearing them (éadaí – iolra) yesterday = Bhí tú á gcaitheamh inné.

I don't want them (iolra) = Níl mé á n-iarraidh.

(ii) Abairt cheartaithe: Bíonn rudaí nua i gcónaí **á fhoghlaim á bhfoghlaim** agam.

Míniú: Bhí struchtúr na habairte seo i gceart agam, ach rinne mé dearmad urú a chur ar an ainm briathartha tar éis ‘á’. Tá urú ag teastáil mar gheall gur ainmfhocal iolra (‘rudaí’) atá ag teacht roimhe. Seo roinnt samplaí eile:

Tá amhrán á **fhoghlaim** agam.

Tá an suíomh á úsáid agam.

Tá an Spáinnis á **foghlaim** agam.

Bíonn an aip sin á **húsáid** agam.

Tá na rialacha á **bhfoghlaim** agam.

An mbíonn na leabhair sin á **n-úsáid** agat?

	Foirmeacha treise (le béim a chur orthu)
mé (<i>i/ me</i>)	mise
tú (<i>you</i>)	tusa
sé (<i>he</i>)/ é (<i>him</i>)	seisean/ eisean
sí (<i>she</i>)/ í (<i>her</i>)	sise/ ise
muid nó sinn (<i>we/us</i>)	muidne/ sinne
sibh (<i>you pl.</i>)	sibhse
siad (<i>they</i>)/ iad (<i>them</i>)	siadsan/ iadsan

Abairt cheartaithe: Má tharlaíonn **é-sé** sin, cruthóidh sé go leor deacrachtaí.

Míniú: Bhain mé úsáid as an bhforainm mícheart.

Sé = ainmní na habairte (*subject of the sentence*), cosúil le ‘he’ sa Bhéarla. Tagann sé díreach tar éis an bhriathair san abairt. (N.B. Ní úsáidtear sé/sí/siad leis an mbriathar saor ar chor ar bith! M.sh. Rugadh **sé** > Rugadh **é** = *He was born*)

É = cuspóir na habairte (*object of the sentence*), cosúil le ‘him’ sa Bhéarla.

Tagann sé tar éis an ainmní san abairt (m.sh. Bhuail sé é = *He hit him*).

Baintear úsáid as freisin tar éis an bhriathair shaoir (m.sh. Buaileadh é = *He was hit*).

Baintear úsáid as ‘é’, ‘í’, ‘iad’ leis an gcopail chomh maith, m.sh.: Is mac léinn **é**; Is í Beyonce an t-amhránaí is fearr liom.

Sa chás seo, tagann an forainm díreach tar éis an bhriathair ‘tarlaíonn’. Mar sin, is é an t-ainmní ‘sé’ atá i gceist.

Abairt cheartaithe: Caithfidh mé bualadh le hEimear agus le Tomás chun na heochracha a thabhairt **daoibh dóibh**.

Míniú: Bhain mé úsáid as an bhforainm réamhfhoclach mícheart.

Daoibh = do + sibh (*to you plural*); Dóibh = do + siad (*to them*)

San abairt seo, bhí mé ag iarraidh ‘to give the keys to them’ a rá. Mar sin, ba cheart dom ‘dóibh’ a scríobh.

Abairt cheartaithe: An raibh tú ar laethanta saoire i mbliana? Bhí **mé**.

Míniú: Níor cheart de ghnáth an forainm a rá ná a scríobh i bhfreagra gearr mar seo. Is leor an briathar lom a thabhairt mar fhreagra.

Abairt cheartaithe: Is [^] Máire an t-ollamh > Is **í** Máire an t-ollamh.

Míniú: D’fhág mé an forainm ‘í’ ar lár.

RF. RÉAMHFHOCAL

RF1: ÚSÁID AN RÉAMHFHOCAIL

*Nóta: Tá sé seo ar cheann de na botúin is minice a dhéanann mic léinn!

GG5 lch 184-5

Abairtí ceartaithe:

D'íoc mé **don ghúna** > D'íoc mé **as** an ngúna;
Sheol mé ríomhphost **do Chliona** > Sheol mé ríomhphost **chuig** Cliona;
Tá an-suim agam **ar chúrsaí** spóirt > Tá suim agam **i** gcúrsaí spóirt.

Míniú: Bhain mé úsáid as an réamhfhocal mícheart.

Abairtí ceartaithe:

D'éirigh **sí** sa scrúdú > D'éirigh **léi** sa scrúdú.
Theip **mé an**-scrúdú > Theip **orm** sa scrúdú.
Thaitin **mé an** cúrsa > Thaitin an cúrsa **liom**.
Caithfidh mé **mo chairde a bhualadh** > Caithfidh mé **bualadh le mo chairde**.

Míniú: D'fhág mé réamhfhocal ar lár.

Abairt cheartaithe: Rinne mé dearmad **chun** glaoch ar ais ort.

Míniú: Bhain mé úsáid as réamhfhocal nach raibh gá leis.

Ciallaíonn 'chun' *'in order to'*. Ní bheadh ciall ag baint le habairt ar nós *'I forgot in order to call you'*. Mar sin, níor cheart 'chun' a scríobh sa leagan Gaeilge den abairt seo ach an oiread.

Abairt cheartaithe: Feicfidh mé thú **ar**-Dé Máirt > Feicfidh mé thú **Dé Máirt/ ar an Máirt**.

Míniú: Bhain mé úsáid as réamhfhocal nach raibh gá leis. Is féidir 'Dé' nó 'ar an' a chur roimh laethanta na seachtaine. Níor cheart an dá rud a úsáid le chéile.

Abairt cheartaithe: Is í Mairéad **an riarthóir den Roinn** > Is í Mairéad **riarthóir na Roinne**.

Míniú: Bhain mé úsáid as an réamhfhocal 'de', nuair nach raibh gá leis. Go minic, nuair a bhíonn an struchtúr 'the X of the Y' i gceist sa Bhéarla, bíonn sé níos fearr an tuiséal ginideach a úsáid sa Ghaeilge (agus gan an t-alt a úsáid ach uair amháin).

Seo roinnt fráis eile a mbíonn deacrachtaí ag mic léinn leo. Tá liosta briathra agus réamhfhocal ar an gcéad leathanach eile:

Tá aithne **agam ar** X

Tá meas **agam ar** X

Tá muinín **agam as** X

Tá suim **agam i/in/sa/san** X

Go raibh maith **agat as** X

Tá mé buíoch **de** X **as** Y

Den chéad uair

Den chuid is mó

Briathar + réamhfocal	Sampla
1. Abair le – say/ tell	Dúirt sí liom go raibh sí tinn.
2. Bain geit as : scare	Bhain tú geit asam .
3. Bain de : remove	Bain díot do chóta.
4. Bain le : have something do with something.	Ní raibh aon bhaint agam leis an eachtra sin.
5. Buail le : meet	Bhuail mé leis sa bhialann.
6. Buail faoi : sit down	Buail fút ansin.
7. Cas le : meet with	Chas mé léi ar scoil.
8. Cabhraigh le : help with	Chabhraigh Maim liom m’obair bhaile a dhéanamh.
9. Caith + le : treat/ to throw at	Chaith sé go dona léi ./ Chaith sé an leabhar liom!
10. Cuir ar : put on	Cuir ort do chóta! Cuir air an solas!
11. Cuir/ Seol + chuig : send to	Cuir/ Sheol mé ríomhphost chugat níos luaithe.
12. Cuir faoi : live	Tá sé ag cur faoi i mBaile Átha Cliath.
13. Cuir isteach ar : a) Interfere with/ annoy, b) Apply for	a) Chuir sé isteach orm go mór. b) Chuir sé isteach ar an bpost.
14. Cuir le : add to	Cuir mé tuilleadh grianghraf leis an suíomh.
15. Éirigh le + i : succeed/ pass	D’éirigh leis sa scrúdú.
16. Éirigh as : retire	D’éirigh sé as a phost.
17. Éist + le : listen to	Ar éist tú leis an taifead sin?
18. Féach/Breathnaigh/Amharc + ar : look at	Féach air sin!
19. Fiafraigh de : ask (for information)	D’fhiafraigh sé díom cá raibh mé ag dul.
20. Iarr ar : ask (to request)	D’iarr mé uirthi an doras a oscailt dom.
21. Inis do : tell	D’inis sé an scéal iomlán dom .
22. Íoc as: pay for	D’íoc mé as an gcaife.
23. Lig ar : pretend	Lig sí uirthi go raibh sí tinn.
24. Lig as : let out/ release	Lig sí osna aisti .
25. Lig do : allow / permit	Lig domsa íoc as.
26. Mol + do : advise	Mholfainn duit gan an iomarca a ól.
27. Réitigh le : get on with	Réitím go han-mhaith leis .
28. Rith + le : occur to	Rith sé liom go mbeadh suim agat sa scannán seo.
29. Tabhair do : give to	Thug sé bronntanas dom .
30. Tabhair le : bring/take with	Tabhair leat an madra.
31. Tabhair faoi : undertake	Tá mé ag tabhairt faoi chéim sa Ghaeilge.
32. Tabhair ar : make someone do something.	Tugadh orainn an aiste a dhéanamh. Céard a thug ort é sin a dhéanamh?
33. Taitin + le : like/ enjoy	Thaitin an scannán liom .
34. Tarraing + le : get along with	Tharraing sé go maith lena thuismitheoirí.
35. Teastaigh + ó : need/ want	An dteastaíonn cabhair uait ?
36. Teip + ar + i : fail	Theip orthu sa scrúdú.

(i): Forainm réamhfhoclach

GG5 Aonad 20

Abairt cheartaithe: Bhí daoine an-tógtha **le iad leo**; Bhí sí ag caint **le mise liomsa**.

Míniú: Bhí botún agam a bhain le foirm an réamhfhocail agus an fhorainm le chéile. Nuair a bhíonn forainm ag teacht tar éis réamhfhocail, ceanglaítear le chéile iad i bhfocal amháin. Tugtar an forainm réamhfhoclach air seo.

Seo liosta de na forainmneacha réamhfhoclacha is coitianta:

+	ag	do	le	faoi	ó	i	de	roimh	chuig
mé	agam	dom	liom	fúm	uaim	ionam	díom	romham	chugam
tú	agat	duit	leat	fút	uait	ionat	díot	romhat	chugat
é	aige	dó	leis	faoi	uaidh	ann	de	roimhe	chuige
í	aici	di	léi	fúithi	uaithi	inti	di	roimpi	chuici
muid	againn	dúinn	linn	fúinn	uainn	ionainn	dínn	romhainn	chugainn
sibh	agaibh	daoibh	libh	fúibh	uaibh	ionaibh	díbh	romhaibh	chugaibh
siad	acu	dóibh	leo	fúthu	uathu	iontu	díobh	rompu	chucu

Nóta: Baintear úsáid as forainmneacha réamhfhoclacha i gcónaí roimh na focail ‘seo’ agus ‘sin’:

- Chomh maith **le sin** (le + é sin) > chomh maith **leis sin**
- Mar gheall **ar sin** (ar + é sin) > mar gheall **air sin**
- **Roimh-seo** (roimh + é seo) > **roimhe seo**
- **Ó-seo** (ó + é seo) > **uaidh seo**

(ii) Réamhfhocail + aidiacht shealbhach

GG5 Ich 176-7

Abairtí ceartaithe:

Bhí sé ag iarraidh labhairt **leis-a lena** mháthair. Is lá tábhachtach é seo **do-a dá** mhuintir.

Míniú: Rinne mé botún a bhain le foirm an réamhfhocail agus na haidiachta sealbhaí le chéile. Uaireanta, nuair a bhíonn aidiacht shealbhach ag teacht tar éis réamhfhocail, ceanglaítear le chéile iad i bhfocal amháin. Mar shampla:

le + a = lena; faoi + a = faoina; i + a = ina; ó + a = óna; do/de + a = dá

Nóta: Baintear úsáid as na foirmeacha seo chomh maith nuair a bhíonn réamhfhocail comhshuite ag teacht roimh na focail ‘seo’ agus ‘sin’, mar shampla:

- de bharr +(é) sin = **dá** bharr sin (**dá** thoradh sin, **dá** dheasca sin, **dá** réir sin, srl.)
- in ainneoin +(é) sin = **ina** ainneoin sin (**ina** chomhair sin, **ina** ionad sin, srl.)
- le haghaidh +(é) sin = **lena** aghaidh sin

(iii) Réamhfhocal + alt:

GGG Ich 36

Abairtí ceartaithe:

Cad **fai-an faoin** taobh eile?

Maidir **le-an leis an** nGaeilge; maidir **lena leis na** daoine

Ní mór cabhair a thabhairt **dona do na** teifigh seo.

Míniú: Rinne mé botún a bhain le foirm an réamhfhocail agus an ailt le chéile.

Nuair a thagann 'fai' agus 'an' le chéile, athraíonn siad go 'faoin'.

Nuair a thagann 'le' agus 'an'/'na' le chéile, athraíonn 'le' > 'leis'.

Nuair a thagann 'do' agus 'na' le chéile, fághtar iad mar dhá fhocail éagsúla.

Seo foirmeacha na réamhfhocail le foirmeacha an ailt, 'an' agus 'na':

i + an = sa;

i + na = sna (*Bí cinnte nach meascann tú 'i', 'sa', 'san', 'sna')

fai + an = faoin;

fai + na = faoi na (dhá fhocal)

do + an = don;

do + na = do na (dhá fhocal)

le + an = leis an;

le + na = leis na (dhá fhocal) *Bí cúramach: 'lena' = with his/her/their

ó an = ón;

ó + na = ó na (dhá fhocal)

trí + an = tríd an

trí + na = trí na

RF³: H/ URÚ TAR ÉIS RÉAMHFHOCAIL SHIMPLÍ

(i) Réamhfhocal simplí:

GGG Aonad 3

Abairtí ceartaithe:

Tugann siad tacaíocht **do daoine dhaoine** a bhfuil fadhbanna meabhairshláinte acu.

An ndeachaigh tú **go Mheiriceá Meiriceá** i rith an tsamhraidh?

Míniú: Bhain mé úsáid as an réamhfhocal ceart ach rinne mé dearmad an t-athrú ceart a dhéanamh ar an bhfocal ina dhiaidh. Bíonn séimhiú ('h') ar chonsan tar éis 'do'. Ní bhíonn séimhiú ('h') ar chonsan tar éis 'go'.

(ii) Réamhfhocal + alt:

GGG Aonad 4

Abairtí ceartaithe:

Ar mhaith leat dul **chuig an ceolchoirm gceolchoirm** in Aontas na Mac Léinn Dé Luain?

Bhí mé i mo chónaí sa bhaile **ag an t-am am**.

Bhí mé déanach **don bus bhus** ar maidin.

An é sin an tasc **don seachtain tseachtain** seo chugainn?

Míniú:

Rinne mé botúin a bhain leis na hathruithe tosaigh tar éis réamhfhocail shimplí agus an ailt.

Bíonn urú (nó séimhiú i nGaeilge Uladh) ar na consain 'b', 'c', 'f', 'g', 'p' tar éis 'chuig an', 'ar an', 'ag an', 'leis an', 'ón', 'faoin', srl.

Ní athraíonn guta ag tús an fhocail tar éis 'ag an', 'chuig an', 'ar an', 'leis an', 'ón', 'faoin', srl.

Bíonn séimhiú ('h') ar na consain 'b', 'c', 'f', 'g', 'm', 'p' tar éis 'don', 'den', nó 'sa'.

Cuirtear 't' roimh ainmfhocal baininsneach dar tús 's-/sl-/sn-/sr- + guta' tar éis réamhfhocail agus an ailt, m.sh. don tsochaí, ar an tsráid, faoin tsíl, den tsraith.

AS: AIDIACHT SHEALBHACH

AS¹: AIDIACHT SHEALBHACH: ÚSÁID

Abairtí cheartaithe:

Tá mé **ina cónaí i mo chónaí** i gCaisleán Cnucha.

Ba mhaith liom a bheith **ina i mo** mhúinteoir.

Thug mo thuismitheoirí **bhur a** gcarr ar iasacht dom.

Míniú: Bhain mé úsáid as an aidiacht shealbhach mhícheart sna habairtí seo.

GG5 Ich 178

Abairt cheartaithe: Bhí mé **ag suí i mo shuí** ina aice leis sa léacht.

Míniú: D'fhág mé an aidiacht shealbhach ar lár san abairt seo. Ba cheart an aidiacht shealbhach a úsáid sna frásaí 'i mo chónaí', 'i mo shuí', 'i mo sheasamh' agus 'i mo luí' sa Ghaeilge.

Abairt cheartaithe: Is í Beyonce **mo cheoltóir is fearr an ceoltóir is fearr liom.**

Míniú: Níor cheart an aidiacht shealbhach 'mo' a úsáid chun an frása 'my favourite' a aistriú go Gaeilge. Úsáidtear an struchtúr 'an X is fearr liom'

AS²: AIDIACHT SHEALBHACH + H/URÚ NÓ ROIMH GHUTA

Abairtí cheartaithe:

Rinne sé **a dhícheall a dhícheall.**

Dúirt siad gur fhág siad **a bhróga a mbróga** reatha sa bhaile.

Tá Máire an-chosúil **lena athair lena hathair**, nach bhfuil?

GG5 Ich 174

Míniú: Bhain mé úsáid as an aidiacht shealbhach cheart ach rinne mé dearmad an t-athrú ceart a dhéanamh ar an bhfocal ina diadh. Seo iad na hathruithe ba cheart a dhéanamh:

	deartháir	aiste
mo	mo d heartháir	m' aiste
do	do d heartháir	d' aiste
a (his)	a d heartháir	a aiste
a (her)	a d eartháir	a h aiste
ár	ár n deartháir	ár n -aistí
bhur	bhur n deartháir	bhur n -aistí
a (their)	a n deartháir	a n -aistí

ALT:

ALT¹: AN V NA (SA TUISEAL AINMNEACH)

Abairtí ceartaithe:

Sin iad **an na** daoine a bhí taobh amuigh den teach.

An maith leat **na an** cúrsa Gaeilge?

Bíonn ceol traidisiúnta **sa sna** tithe tábhairne go minic.

Míniú: Bhain mé úsáid as an alt mícheart. Sa tuiseal ainmneach, ba cheart AN a úsáid le hainmfhocal uatha agus NA a úsáid le hainmfhocal iolra, mar shampla: an cúrsa - na cúrsaí; an duine - na daoine; an teach tábhairne - na tithe tábhairne.

ALT²: ALT AG TEASTÁIL

Abairtí ceartaithe:

Tá mé ag déanamh staidéir **ar Ghaeilge ar an nGaeilge**.

Beidh mé ag dul **go dtí Spáinn go dtí an Spáinn** an samhradh seo chugainn.

An bhfaca tú **Uasal an tUasal** Ó Cinnéide ag an gcruinniú aréir?

CO lch 1-5

Míniú: D'fhág mé an t-alt (an/ na) ar lár. Úsáidtear an t-alt de ghnáth roimh ainmneacha na dteangacha, roimh an gcuid is mó de na tíortha (seachas Éire, Albain, Sasana, Meiriceá, Ceanada agus roinnt eile) agus roimh theidil oifigiúla, m.sh. an Taoiseach, an Dochtúir Ní Dhonnchadha, an tOllamh de Brún, srl. Tá cur síos cuimsitheach ar na rialacha seo in *An Caighdeán Oifigiúil (CO)*, lch 1-5.

ALT³: ALT NACH BHFUIL GÁ LEIS (M.SH. AN T-ALT DÚBAILTE)

Abairt cheartaithe: D'fhás sí aníos **sa Mheiriceá i Meiriceá**.

Míniú: Bhain mé úsáid as an alt nuair nach raibh gá leis. Níor cheart an t-alt a chur roimh ainmneacha na dtíortha seo a leanas sa tuiseal ainmneach: Éire, Albain, Sasana, Meiriceá, Ceanada agus roinnt eile.

Sa = i + an; mar sin, níor cheart é sin a chur roimh ainmneacha na dtíortha sin ach an oiread.

Abairtí ceartaithe:

Cuir ceist ar **an** bhean an tí.

Ceapann go gcuireann **an** córas na bpointí an iomarca brú ar mhic léinn.

Tá sé ag imirt **ar an bhfoireann ar fhoireann** Bhaile Átha Cliath.

Míniú: Bhain mé úsáid as an alt nuair nach raibh gá leis. 'Bean **an** tí' = **the** woman of **the** house. Níor cheart 'an' eile a chur roimhe. Tugtar an t-alt dúbailte ar an mbotún seo. Is samplaí eile den bhotún céanna iad an dá shampla eile thuas.

A: AN T-AINMFHOCAL

A¹: AINMNEACH UATHA AG TEASTÁIL

Abairtí ceartaithe:

Caithfidh mé **cúpla rudaí** **cúpla rud** a dhéanamh.

Bhí **gach daoine** **gach duine** ag gáire.

Cé mhéad ranganna **Cé mhéad rang** atá agat inniu.

Tá suim agam sa **spóirt** **spórt**.

Míniú: Bhain mé úsáid as an uimhir iolra seachas an uimhir uatha den ainmfhocal sna habairtí thuas. Ba cheart dom an uimhir uatha a úsáid i gcónaí tar éis ‘cúpla’ agus ‘gach’. Úsáidtear an uimhir uatha tar éis ‘cé mhéad’ freisin, nuair is ainmfhocal inchoimhairthe (*countable noun*) atá i gceist.

cúpla	+ uatha (gan séimhiú)
gach	
cé mhéad	

Abairtí ceartaithe:

Nuair a bhí mé sa **mheánscoile** **mheánscoil**...

Beidh na scrúduithe ar siúl roimh **na Nollag an Nollaig**.

Chun **na fírinne an fhírinne** a rá...

Míniú: Bhain mé úsáid as an tuiseal ginideach seachas an tuiseal ainmneach uatha sna habairtí thuas.

A²: AINMNEACH IOLRA AG TEASTÁIL

Abairt cheartaithe:

Tá an iomarca cumhachta ag **an meán cumarsáide** **na meáin chumarsáide**.

Míniú: Bhain mé úsáid as an uimhir uatha den ainmfhocal nuair ba cheart an uimhir iolra a úsáid. *An meán = the medium (singular); na meáin = the media (plural)*

Abairtí ceartaithe:

Caithfidh an rialtas **na polasaí** **na polasaithe** a chur i bhfeidhm.

Bhíodh craic mhaith i gcónaí ag **na céilí** **na céilithe**.

Beidh **na scrúdaithe** **na scrúduithe** ag tosú i mí Bealtaine.

Bíonn **na samhraidh** **na samhraí** an-fhuar agus bíonn **na laetha** **na laethanta** an-ghearr.

Bíonn **na mac léinn** **na mic léinn** ar fad ag dul amach i lár na seachtaine.

Míniú: Bhí foirm iolra an ainmfhocail mícheart agam.

GG5 Ich 18-25

A³: ATHRUITHE TAR ÉIS AN AILT (AN/NA) SA TUISEAL AINMNEACH

GG5 Aonad 2

Abairtí ceartaithe	Míniú
An bhfaca tú an-chluiche an cluiche?	Níor cheart séimhiú a chur ar an bhfocal 'cluiche' tar éis 'an', toisc gur focal firinsneach é a thosaíonn ar chonsan.
Tá an-bialann an bhialann nua sin go hálainn.	Is focal baininsneach é 'bialann' agus tosaíonn sé ar chonsan. Ba cheart séimhiú a chur air tar éis 'an'.
Ar thug siad an-airgead an t-airgead duit?	Is focal firinsneach é 'airgead' agus tosaíonn sé ar ghuta. Ba cheart t- a chur ag tús an fhocail tar éis 'an'.
Bhí na-geoltóirí na ceoltóirí ar fheabhas.	Ní athraítear consan ag tús an fhocail tar éis 'na', ach amháin sa tuiséal ginideach iolra. Ní hé an tuiséal ginideach atá i gceist anseo. Mar sin, níor cheart 'ceoltóirí' a athrú.
Is breá liom na-amhráin na hamhráin sin.	Ba cheart 'h' a chur ar 'amhráin' tar éis 'na', toisc go dtosaíonn sé ar ghuta.

Achoimre ar na hathruithe tar éis an ailt (An/ Na) sa tuiséal ainmneach

Focal dar tús:	UATHA (AN)		IOLRA (NA)
	Firinsneach	Baininsneach	
Consan	an fear	an b hean (+h)	na fir, na mná
Guta	an t -athair (+t-)	an iníon	na h aithreacha, na h iníonacha (+h)
S	an sagart	an t siúr (+t, seachas ar sp, sc, st)	na sagairt, na siúracha
D/ T	an deartháir	an deirfiúr	na deartháireacha, na deirfiúracha

Nótaí breise: Braitheann na hathruithe a dhéantar tar éis an ailt **uatha 'an'** ar **inscne an ainmfhocail**. Seo roinnt treoracha gearrálta le cabhrú leat **inscne an ainmfhocail a aithint**:

Baininsneach 	Samplaí	Eisceachtaí (Firinsneach):
1. Rudaí atá baineann	máthair, iníon, deirfiúr, aintín	cailín
2. Tíortha, teangacha, aibhneacha	An Spáinn, An Fhraincis, An Life	Béarla, Sasana, Meiriceá
3. Focail a chríochnaíonn ar chonsain chaola	<u>iris</u> , srá <u>id</u> , cath <u>air</u>	im, focail a chríochnaíonn ar -eoir, -óir, -úir (gairmeacha beatha)
4. Focail a chríochnaíonn ar -lann, -óg/ -eog	ceard <u>lann</u> , leabhar <u>lann</u> , bile <u>og</u> , féas <u>óg</u>	salann, anlann
5. Focail ilsiollacha a chríochnaíonn ar -acht, -íocht	filí <u>ocht</u> , litrí <u>ocht</u> , teicneolaí <u>ocht</u> , cuall <u>acht</u> , timpeall <u>acht</u> , múinteoir <u>eacht</u>	bunreacht, comhlacht, imeacht

NB: Focail a chríochnaíonn ar ghuta: Má chríochnaíonn an focal ar *-áiste* (coláiste, garáiste, morgáiste, srl.) nó má chríochnaíonn ainm briathartha ar *-ú* (scrúdú, athrú, aistriú, cuidiú, socrú, méadú, srl.), bíonn sé firinsneach. I gcás focal eile a chríochnaíonn ar ghuta, áfach, bíonn sé deacair a bheith cinnte cén inscne atá acu. Mar sin, ba cheart an foclóir a cheadú sna cásanna sin i gcónaí!!

A⁴: TUISEAL GINIDEACH UATHA

GG5 Ich 48-56

Abairtí ceartaithe:

Tá dúshláin ag baint le **saol an ollscoil** saol na hollscoile.

Beidh mé ag obair go dtí **deireadh an samhradh** deireadh an tsamhraidh.

Míniú: Nuair a thagann dhá ainmfhocal le chéile, bíonn an dara ceann sa tuiséal ginideach.

Is ainmfhocal uatha baininscneach é ‘ollscoil’ agus tosaíonn sé ar ghuta. Mar sin, ba cheart an t-alt ‘na’ a chur roimhe, ‘h’ a chur roimh an nguta ag tús an fhocail agus –e a chur le deireadh an fhocail.

Is ainmfhocal uatha firinscneach é ‘samhradh’ agus tosaíonn sé ar ‘s’. Mar sin, ba cheart ‘an’ a chur roimhe, ‘t’ a chur roimh thús an fhocail agus deireadh an fhocail a chaolú.

**Féach an achoimre ar rialacha an tuisil ghinidigh ar an gcéad leathanach eile!*

A⁵: TUISEAL GINIDEACH IOLRA

GG5 Ich 57-59

Abairtí ceartaithe:

An bhfuil tú ag dul chuig an gceolchoirm in **Aontas na Mic Léinn** **Aontas na Mac Léinn**?

Tá sé deacair **dearcadh na daoine** **dearcadh na ndaoine** a athrú.

Míniú: Ba cheart na focail ‘mic’ agus ‘daoine’ sna frásaí thuas a chur sa tuiséal ginideach. Is ainmfhocal san uimhir iolra iad; mar sin, is é an tuiséal ginideach iolra a bheidh i gceist.

Is é ‘mic’ an uimhir iolra atá ag ‘mac’. Is **lagiolra** é (toisc go gcaolaítear é) agus mar sin beidh an ginideach iolra cosúil leis an uimhir uatha.

mac léinn = a student saol an mhic léinn = the life of a student (TG uatha)
mic léinn = students Aontas na Mac Léinn = the Students’ Union (TG iolra)

Athraíonn ‘duine’ go ‘daoine’ san uimhir iolra. Is **tréaniolra** é. Mar sin, is ionann an tuiséal ainmneach iolra agus an tuiséal ginideach iolra. An t-aon athrú a tharlaíonn sa tuiséal ginideach iolra ná go gcuirtear urú ag tús an fhocail tar éis an ailt ‘na’.

duine = a person dearcadh an duine = the view of the person (TG uatha)
daoine = people dearcadh na ndaoine = the view of the people (TG iolra)

**Féach an achoimre ar rialacha an tuisil ghinidigh ar an gcéad leathanach eile!*

A⁶: TUISEAL GAIRMEACH

GG5 Aonad 5

Abairt cheartaithe: Dia dhuit, **Séan** > Dia dhuit, **a Sheáin**

Míniú: Nuair a labhraímid díreach le duine éigin, cuirimid an focal sa tuiséal gairmeach.

Is ainm fir é ‘Seán’. Mar sin, ba cheart é a shéimhiú agus a chaolú.

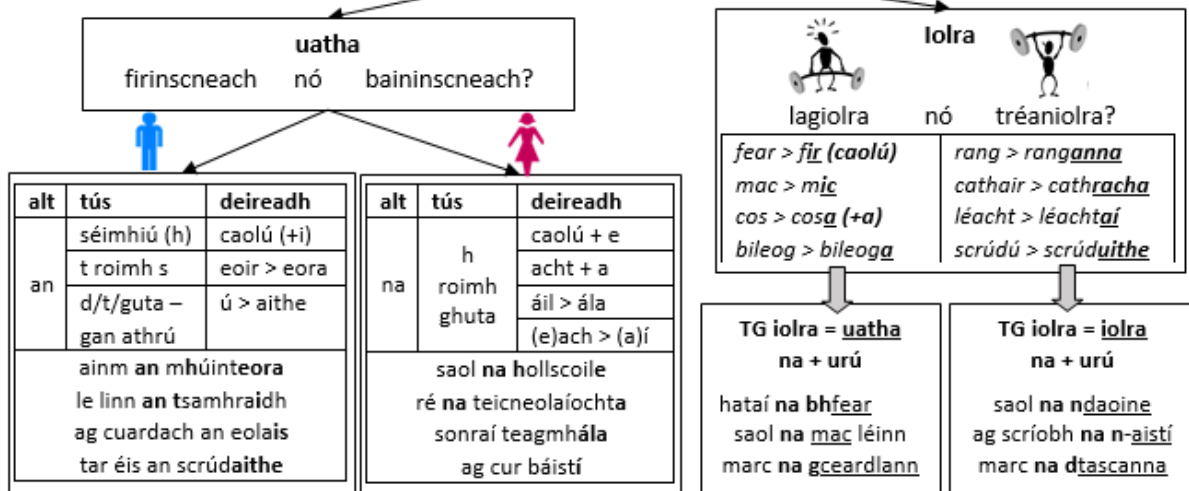
Abairt cheartaithe: **A Mhairéid**, a chara > **A Mhairéad**, a chara

Míniú: Is ainm mná é ‘Mairéad’. Mar sin, cuirtear séimhiú (‘h’) ann ach ní athraíonn deireadh an ainm. (**A Shiobháin** > **A Shiobhán**, **A Chláir** > **A Chlár**)

Cén uair a bhíonn ainmfhocal sa tuiséal ginideach? Tar éis na bhfocal seo a leanas:

1. ainmfhocal eile (saol na hollscoile, deireadh an tsamhraidh)
2. ainm briathartha (ag déanamh na hoibre, ag imirt peile)
3. cainníocht ghinearálta (a lán eolais, níos mó airgid, an iomarca ama)
4. réamhfhocal comhshuite (le linn an tsamhraidh, ar feadh an lae, le haghaidh dinnéir)
5. trasna, timpeall, chun, dála, cois (timpeall na tíre, trasna na sráide)

An ainmfhocal uatha nó iolra atá i gceist?

AID: AIDIACHT

AID¹: CÉIM CHOMPARÁIDE NA HAIDIACHTA

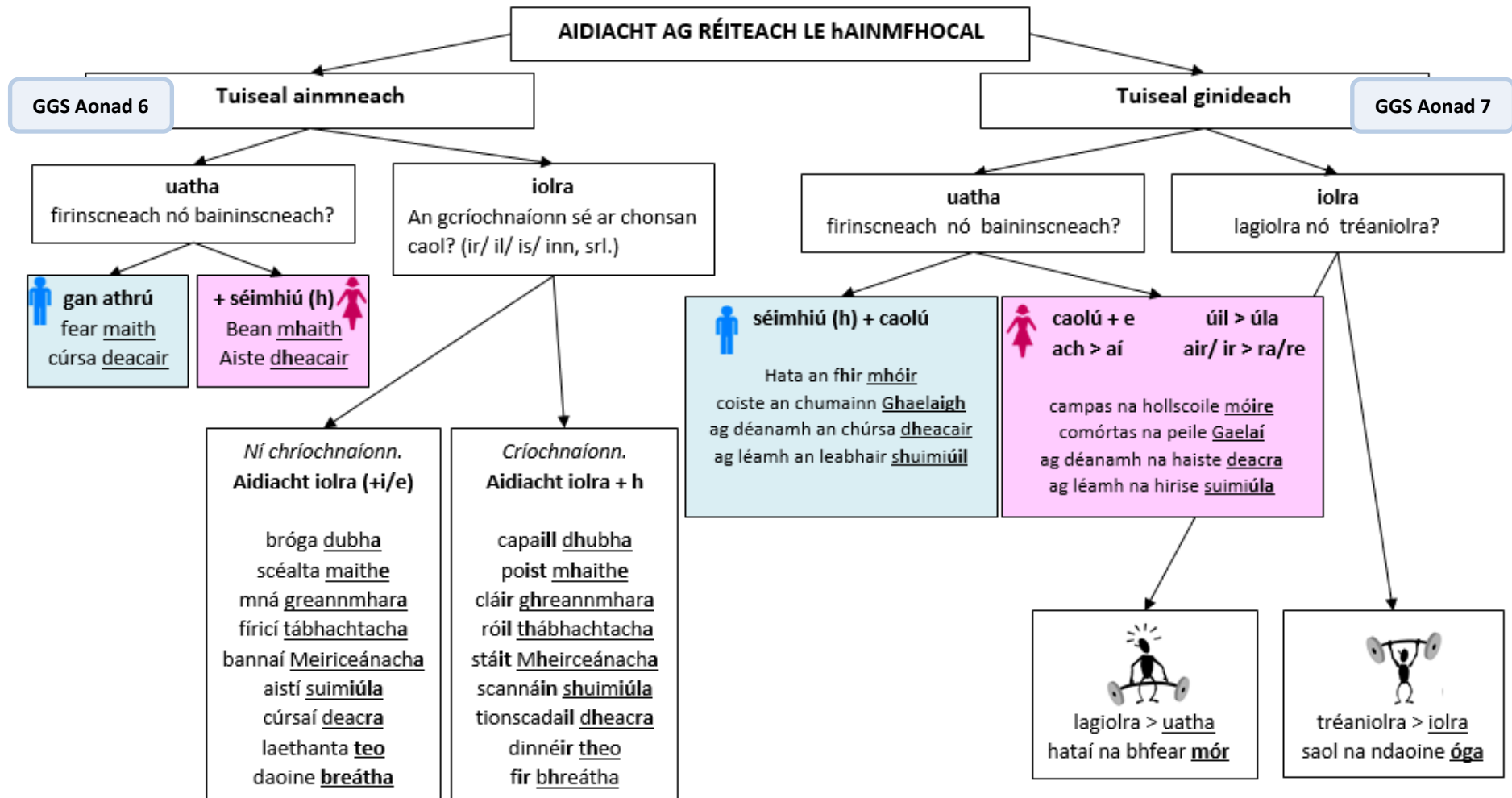
Abairtí ceartaithe: Sin an rud **is tábhachtach is tábhachtaí**

Tá an tír seo **níos mó álainn níos áille** ná a lán tíortha eile.

Míniú: Rinne mé botún a bhain le céim chomparáide na haidiachta. Athraíonn an aidiacht tar éis na bhfocal ‘níos’ agus ‘is’ Seo roinnt samplaí eile:

tábhachtach compordach	níos tábhachtaí níos compordaí	Sin <u>an cheist is tábhachtaí</u> . Is é seo <u>an seomra is compordaí</u> .
suimiúil cairdiúil	níos suimiúla níos cairdiúla	Ní hé sin <u>an scéal is suimiúla</u> . Is í <u>an bhean is cairdiúla</u> anseo í.
deacair saibhir	níos deacra níos saibhre	Céard é <u>an scrúdú is deacra</u> ? Sin iad <u>na daoine is saibhre</u> anseo.
mór beag te	níos mó níos lú níos teo	Is é <u>an fhadhb is mó</u> ná... Tógfaidh mise <u>an pláta is lú</u> . Is dócha gurb é seo <u>an lá is teo</u> sa bhliain.

AID²: AIDIACHT AG RÉITEACH LE HAINMFHOCAL [UATHA (FIR./ BAIN.), IOLRA NÓ GINIDEACH]

Abairtí ceartaithe:

An bhfuil an aiste **críochnaigh críochnaithe** agat go fóill?

Tá mo chuid airgid ar fad **caithe caite** agam.

Tá an fhuinneog **brista briste**

Míniú: Rinne mé botún a bhain le foirm na haidiachta briathartha.

U: UIMHREACHA**U¹: BUNUIMHREACHA****Abairtí ceartaithe:**

Tá **trí-ranganna trí-rang** ar siúl agam inniu.

Tá mé ag déanamh staidéir ar **dhá-ábhair dhá-ábhar**.

Beidh **seacht-aiste-déag seacht n-aiste dhéag** le ceartú ag an teagascóir bocht anocht.

Míniú: Úsáidtear uimhir uatha an ainmfhocail tar éis na mbunúimhreacha.

Déantar na hathruithe seo a leanas ag tús an ainmfhocail tar éis na n-uimhreacha:

	<i>athrú</i>	<i>cúrsa</i>	<i>tasc</i>	<i>aiste</i>
<i>1 (aon)</i>	+ h ar chonsan seachas dntls	aon ch úrsa	aon t asc (dntls)	aon aiste
<i>2-6</i>	+ h ar chonsan	dhá ch úrsa	ceithre th asc	sé aiste
<i>7-10</i>	+ urú	seacht gc úrsa	ocht dt asc	deich n -aiste
<i>11-19</i>	na rialacha thuas + h ar 'déag' tar éis guta	trí ch úrsa dhéag	cúig th asc déag	ocht n -aiste dhéag
<i>20, 30, 100, srl.</i>	gan athrú	tríocha cúrsa	daichead tasc	nócha aiste

Abairt cheartaithe: Chaith mé **cúig-bhliain cúig bliana** sa mheánscoil.

Míniú: Tá na hainmfhocail 'bliain', 'ceann', 'seachtain', 'uair' neamhrialta nuair a bhíonn tú á gcomhaireamh. Ní chloíonn siad leis na gnáthrialacha a bhaineann le huimhreacha agus ainmfhocail ag teacht le chéile.

	bliain	ceann	seachtain	uair
aon	bhliain	cheann	seachtain	uair
dhá			sheachtain	
trí - sé	bliana	cinn	seachtaine	huaire
seacht - deich	mbliana	gcinn		n-uaire

*Nóta: Ní chuirtear séimhiú (h) ar an bhfocal 'déag' tar éis na n-uimhreacha seo.
m.sh. trí bliana **déag**, ceithre seachtaine **déag**, cúig huaire **déag**.

Abairtí ceartaithe:

Tá mé sa **dara bhliain** dara bliain.

Tháinig tú sa **tríú aite** tríú háit.

Inniu an **ceathrú lá dhéag** ceathrú lá déag de mhí Mheán Fómhair.

Míniú: Rinne mé botún a bhain leis na horduimhreacha. Seo achoimre ar na rialacha a bhaineann leis an bpointe seo:

	<i>athrú</i>	<i>cúrsa</i>	<i>bliain</i>	<i>tasc</i>	<i>aiste</i>
<i>an chéad</i>	+ h ar chonsan seachas dntls	ch úrsa	bh liain	tasc (dntls)	aiste
<i>an dara, tríú, ceathrú, seachtú, srl.</i>	+ h roimh ghuta	cúrsa	bliain	tasc	h aiste

*Nóta: Ní chuirtear séimhiú (h) ar an bhfocal 'déag' tar éis na n-uimhreacha seo, fiú má chríochnaíonn an t-ainmfhocal ar ghuta, m.sh.:

<i>Bnuimhir rialta + déag (+ séimhiú tar éis guta)</i>	<i>Orduimhir + déag (gan séimhiú riamh)</i>
dhá l á dh éag trí aiste dh éag	an dara l á déag an tríú haiste dh éag

Abairtí ceartaithe:

Tá **ceithre daoine** ceathrar eile ina gcónaí liom.

Bhí **beirt mac léinn** beirt mhac léinn taobh amuigh den oifig.

Míniú: Úsáidtear na huimhreacha pearsanta le daoine a chomhaireamh. Baintear úsáid as an tuiseal ginideach iolra tar éis na n-uimhreacha seo, agus cuirtear séimhiú ar chonsan tar éis 'beirt'. Seo roinnt samplaí:

	duine	fear, bean, mac léinn (lagiolraí)	deirfiúracha, múinteoirí (tréaniolraí)
1	duine amháin	fear amháin bean amháin	deirfiúr amháin múinteoir amháin
2	beirt (+ h ar chonsan seachas dntls)	beirt f hear beirt b han beirt m hac léinn	beirt deirfiúracha beirt mhúinteoirí
3-10	tríur, ceathrar, cúigear, seisear, seachtar, ochtar, naonúr, deichniúr	tríúr fear cúigear ban seisear mac léinn	seachtar deirfiúracha ceathrar múinteoirí
11 +	aon duine dhéag dháréag ceithre dhuine is fiche	dháréag fear trí mhac léinn is fiche	dháréag múinteoirí ceithre mhúinteoir is daichead

V: VARIA

ÁFACH

Abairt cheartaithe: **Áfach**, dúirt mé léi nach bhféadfainn dul ann > Dúirt mé léi, **áfach**, nach bhféadfainn dul ann.

Míniú: Ní féidir 'áfach' a chur ag tús abairte sa Ghaeilge.

ÉIRE, ÉIRINN, ÉIREANN

Abairt cheartaithe: Tagann a lán turasóirí **go hÉireann go hÉirinn** gach bliain.

Míniú:

- Éire = ainm na tíre (leis féin), mar shampla i seoladh poist nó in ainm ár bhfoirne spóirt.
- Éirinn = an tuiseal tabharthach, tar éis réamhfhocail simplí (seachas 'idir') (in Éirinn, le hÉirinn, ar Éirinn, faoi Éirinn, *eisceacht: idir *Éire* agus Sasana)
- Éireann = an tuiseal ginideach (muintir na hÉireann, foireann na hÉireann, Dáil Éireann)

GACH V UILE, CHUILE, ACHAN

Abairt cheartaithe: Téim go dtí an Spáinn **gach bhliain gach bliain**.

Míniú: Ní bhíonn séimhiú (h) tar éis gach!! Bíonn séimhiú tar éis 'uile', 'chuile' (=gach uile) agus 'achan' (= gach aon).

GACH – gan h	UILE, CHUILE, ACHAN, CHAON + h
Gach bliain	Chuile bhliain/ sheachtain/ dhuine
Gach mí	Achan mhí/ seachtain/ duine (dntls)

FOIRMEACHA TREISE

Sa Bhéarla úsáidtear an guth nó an tuin chainte le béim a chur ar fhocail faoi leith san abairt. Sa Ghaeilge, úsáidtear iarmhíreanna treise leis seo a dhéanamh, m.sh.:

- I'm Michael. What's **your** name? > Is mise Mícheál. Cad is ainm **duitse**?
- Don't tell me she's going out with **him**? > Ná habair go bhfuil sí ag siúl amach **leisean!**
- Is that Amy's? No, it's **mine**. > An le hAmy é sin? Ní léi. Is **liomsa** é!

Dhá leid:

- Má tá tú ag iarraidh béim a chur ar fhorainm nó ar aidiacht shealbhach, caithfidh tú foirm threise a úsáid, m.sh. *That's my drink!* > **Sin mo dheoch Sin mo dheochsa!** (*béim ar dheochsa*)
- Ná bain úsáid as foirm threise mura bhfuil tú ag iarraidh béim a chur ar an bhfocal sin, m.sh. *I have three classes today!* = Tá **trí rang agamsa agam** inniu. (*béim ar trí rang*)
Well I have five! = Bhuel tá cúig cinn **agamsa!** (*béim ar agamsa*)